

Negyedik fejezet

A XVI. század végéig Oroszország egy teljesen jelentéktelen, az akkori európai méreteket véve széttagolt önkényúri rendszerre épült állam, a szó legszorosabb értelmében véve félbarbár hűbéri szervezéssel, erősen mutatva a távoli kelet szellemi irányító erejét. A Bizánctól való függőség, majd a mongol kánok évszázados uralma egy teljesen keleti atmoszférába fagyasztotta az orosz lelki és szellemi felfogásokat. Moszkva abban az időben, a cárok városa, nem volt több mint egy pár kupola, mely kiemelkedett a teljesen szegényes, körülötte épült földkunyhók közül, egy erdő közepén. Egy teljesen új szellemi irányzat lett urrá az oroszokon, Pétervár megalapításával 1703-ban, mely szellemi irányzat a Romanov-ok-nak azok közül is elsősorban Péter-nek volt köszönhető, aki a világtörténelemben, mint Nagy Péter írta be a nevét.

A XVI. században is, az oroszok állandó belső harca a két fő város, Novgorod és Moszkva között, nem adta meg a lehetőséget egy szélesebbkörű átfogó politikai gondolkodásmód kialakulásának. E harcból végül is Moszkva került ki győztesen, míg a többi városok még csak akkor kezdtek magukhoz térni a mongol, lengyel, litván hódítások hatásaiból, így jelentőségük Moszkvához képest háttérbe szorult. A moszkvai nagyhercegből, mint fejedelemből, egyszerre minden oroszok cárra lett, IV. Iván, azaz Rettenetes Iván trónra lépésével. A hűbéri, majdnem rabszolgatársadalom fejletlenségét felismerve, Rettenetes Iván, Borisz Godunov majd hamis Demeter kiutakat kerestek ebből a rettentő állapotból s a jövőbe nézve, megkísérelték a bojárok vagyis az akkori idők orosz főnemesei, hatalmának a korlátozását és egy erős központi hatalom megszervezését. Természetesen ez nem volt könnyű feladat és rengeteg belviszályra, konspirációkra adott alkalmat. Demeter halálával teljes anarchia lett urrá az országon, míg végül is a főnemesek egy királyválasztó gyűlésre határozták el magukat az áldatlan állapotok felszámolása végett. 1613 januárjára-

ban a zemsky sobor, vagyis a gyűlés, Romanov Mihály-t választotta cárrá, mert jelentéktelenségénél fogva a főnemesség azt remélte, hogy Romanov Mihály személye biztosíték lesz arra, hogy hatalmuk zavartalan marad. Mihály 16 éves volt akkor és amikor a koronát elküldték neki, nem is tudták, hogy hol, merre tartózkodik az országban. Tekintettel fiatal korára, Mihály az apját, Philaret pátriárkát nevezte ki uralkodótársul. Philaret lett a valóságos teljhatalmú cár, aki támogatta jelentéktelen és gyenge fiát egészen a haláláig (1633). Mihályt annak fia Alexej követte a trónon 1645-ben. Ennek fia volt Péter, ki a XVII. század közepére erős kézzel megteremtette a dinasztia hatalmát a cári trónon. Péter apja, Alexej, gyengéd modorú ember volt és jól válogatta meg a munkatársait, tanácsadóit. Az Ő uralkodása idején született meg az első orosz törvénykönyv, megreformálta az Orthodox egyházat Nikon pátriárkával az élen. Ugyancsak Ő csatolta Ukrajnát Oroszországhoz.

Péter 1672. május 30-án született, apjának Alexej-nek második feleségétől Natalia Naryshkina-tól. Alexej-t halála után Fedor, II. Péter féltestvére követte a trónon, aki Alexej első házasságából született. Hat évi uralkodása után Fedor II. meghalt és a két asszony családja között egy hosszú harc és bonyodalom kezdődött a trónöröklés körül. Örökösödési törvény még akkor nem létezett, így végezetül az akkori ún. „parlamenthez” fordultak Péter támogatói és így a Duma, 10 éves korában Pétert cárrá választotta. A másik asszony családja, a Miloslavsky-k ebbe nem nyugodtak bele és kitört egy rettenetes véres palotaforradalom, mely a „sztreljec lázadás” címén került a történelembe. Végezetül elérték, hogy Péter mellé ültették a trónra Iván-t, Péter féltestvérét és gondnokuknak vagyis kormányzónak kinevezték Péter féltestvér nővérét Szófiát, aki egyébként is a forradalmat szította, illetve elkezdte. Még Rettenetes Iván, a nyugat felé való kapcsolatok kiépítésének érdekében, nagyon sok idegent hozott Moszkvába, köztük németeket, franciákat, olaszokat, angolokat. Legnagyobb számban azonban németek voltak akik a város egy külön részében éltek, melyet úgy is neveztek, hogy nemetszkaja szloboda, (német falu). Miután Szófia lett a kormányzó, Péter és anyja kiköltözött a Kremlin-ből a Perobrazsenszk palotába, mely a „német faluval” közvetlen szomszédos volt. Így Péter ebben az idegen kör-

nyezetben nevelkedett fel. Innen kerültek ki tanítói, játszótársai és ez az idegen szellem teljesen a hatása alá vonta Pétert. Legkedveltebb játékaik közé természetesen a katonádsdi tartozott. Egy egész regimentet összeállított magának és játék céljaira egy külön erődöt is építettek neki a Moszkva folyó egyik mellékfolyójának a partján. Péter 17 esztendőskorára 7 láb magasra nőtt és hatalmas erős fizikumú férfivé fejlődött, pusztá megjelenése is tekintélyt parancsolt. A belső trónviszályok nem szűntek meg és Szófia tovább folytatta intrikáit, míg végül minden összeomlott körülötte és, hogy életét mentse, a Novodevics-i kolostorba menekült. Végezetül is Péter 1689-ben tért vissza Moszkvába, hogy teljhatalmú ura legyen az orosz földnek. Igen nagystílusú életre rendezkedett be és bárhová utazott, legalább 300 bojárnak kellett az állandó kíséretében lenni. A német faluban, ahol gyermekéveit töltötte, új épületeket emelt külön arra a célra, hogy ott csak mulatóságokat rendezzen. Sok esetben tizenötezernél több vendég is volt egy-egy ilyen mulatozáson. Minden figyelme azonban nyugat felé, Európára koncentráldott és mindenáron Európával akarta kiépíteni kapcsolatait, különösen Német- és Franciaországgal, valamint Angliával. A hadseregét állandóan fejlesztette és egyik hadjáratot a másik után vezette a törökök ellen. 1695 július 8 és szeptember 22 között a török által megszállt Azov-i erődöt ostromolta minden eredmény nélkül. Ez az eredménytelenség késztette arra az elhatározásra, hogy nemcsak szárazföldi, de tengeri hatalommá is kell tenni Oroszországot és ennek értelmében megkezdte az orosz flotta felépítését. Angliából hozatta az első hajót, angol hajóépítővel együtt. Voronyezsnél hajógyárat alapított és 1696. május 3-án már a hajóhada élén, mint a Principium nevű hajó kapitánya, újból az Azov-i erődöt ostromolja, mely a szárazföldi és vízi nyomásnak ellenállni nem tudván, kapitulált. Ez volt Péter első kombinált szárazföldi és tengeri katonai sikere, mely további fejlesztési politikájához megadta az erkölcsi alapot, mely egy teljesen új korszakot nyitott meg az orosz politikában.

A nyugati életforma és módszerek tanulmányozására, beutazta Európát: Hollandiát, Angliát, Ausztriát, stb. Mindent amit látott éhes, mohó szemmel szívta magába és hazatérve a külföldi tapasztalatokat azonnal alkalmazta. Vaskézzel látott hozzá a belső átforgalmazáshoz, közben lázadásokat kellett levernie, de a ren-

det megszilárdította és szemét Európára vetve, meggyőzte híveit, hogy Oroszországot hatalmasabbá és erősebbé lehet tenni, mint bármely más európai hatalmat. Mindössze 53 éves volt mikor meghalt 1725. január 28-án. Uralkodása teljesen felkavarta az álmos Oroszországot és kijutott a nyílt tengerre a Baltikumnál. Minden vágya a tengerekre úzte és hajtotta, mert Oroszország hatalmát a tengerek uralmában látta beteljesülni. Ő alakította az orosz tudományos akadémiát és számtalan más intézményt. Minden elcsábítható szakembert, festőt, művészt Oroszországba hívott, iskolákat alapított. A belső viszályok és zavarok ellenére halála idejére Oroszország a XVIII. század elején már mint európai nagyhatalom szerepel, melynek udvartartásán, politikáján erősen látszik a francia és angol befolyás és diplomácia. Halála idején, hívei már nemcsak európai, de világhatalmi ambíciókkal vannak telve és ezek az ambíciók irányítják a külpolitikai vonalvezetést és törekvéseket is. Csodálatosképpen, az angol uralkodó körök igen nagy szimpátiával viseltettek Nagy Péter iránt és mindenhol Nyugaton, csodálattal beszélnek róla és minden kérését örömmel teljesítik. Még jóval halála előtt követői járják Európa országait és még a török által megszállott területeket is, és egy nagy egységes szláv, vagyis orosz birodalomról beszélnek, mely magában foglal minden szlávot, bárhol is éljen a világon. A török alól csak azért akarja felszabadítani Európát, hogy a török uralom alatt lévő szlávokat bekebelezhesse. Aránylag rövid uralkodása alatt Oroszországot erejének tudatára ébresztette és a látóhatárt a világhatalom beteljesedése jelentette. Mindent, amiben Oroszország erősödését látta, behozott külföldről és alkalmazta. A tradíciókat egyáltalán nem tisztelte, megtiltotta az oroszoknak a hosszú szakáll viselését, amely az akkori idők forradalmi reformjának méretét illetően óriási volt. Ellenségei az Antikrisztus bélyegét ütötték rá. Halálával a fejlődés egy időre megállt Katalin uralkodása alatt és az egész ország fellélegzett egy időre, hogy aztán Péter álmai újból, fokozottabb erővel fellángoljanak, mely világhatalmi törekvések a XX. században, Sztalin uralkodása alatt teljes egészében kibontakoztak.

A mai közép- és keleteurópai állapotok teljesen e nagypéteri álmok megvalósulását tükrözik a huszadik században. Oroszország első világháborús vereségei Lenin előtt bebizonyították,

hogy az idő elérkezett egy újabb, a nagypéterinél sokkal drasztikusabb és keményebb forradalmi változás végrehajtására, ahol az ország minden erejét, a legkisebb ellenállás és ellenvélemény nélkül kell a „szent cél” megvalósításának az érdekében felhasználni.

Ezt csak a belső társadalmi rendszer teljes átszervezésével lehetett elérni, mely átszervezést Lenin az 1917-es októberi forradalomban végrehajtotta.

Lenin óriásit csalódott a nyugati szocialistákban, mert azt remélte, hogy a II. Internacionálé szellemében nem lehet majd a Világháborút kiobbantani. A nacionalizmus azonban jóval erősebb az internacionalizmusnál és a nyugati szocialisták sutba vágják a nemzetközi proletáreszméket amikor nemzeti érdekekről volt szó, és nemhogy szabotálták volna, de elsőik között álltak a Világháború elkezdése mellé. Lenin levonta a következtetéseket és nem adta fel a nemzetköziség ideálját, de azt csak orosz uralom alatt látta megvalósíthatónak. Lenin törekvéseiben még fellelhetők a Marx-i megállapítások által elképzelt új nemzetközi államelmélet tényezői, de Sztalin uralma alatt már kizárólag az eszköz szerepét töltik be, egy ideológiai eszköz szerepét egy ún. ötödik hadoszlop fenntartására, melynek végső célja, a nagypéteri álmok gyakorlati megvalósítása, egy nemzetközi nagy-szláv birodalom, kizárólag orosz uralom alatti megvalósítása.

Trianon előzményeit vizsgálva, mint nemzetiségi államra, — melynek nemzetisége naggyára szláv eredetű — Magyarországra, a Habsburg uralom alatt milyen hatást gyakorolt a nagypéteri álm és annak gyakorlati megvalósulása a XIX. század elején, lapozzunk vissza ismét Horváth Mihály történetírónkhoz és vizsgáljuk meg, milyen a helyzet hazánkban az 1840 körüli időkben.

„Ezen élénk párttusák alatt, melyek a magyar nemzet kebelében egy részről a reformok tárgyai s módjai, másrészről a vallások egymás iránti viszonyai felett annyi hévvel és szenvedélyességgel folytak, egy másnemű harc, a nemzetiségek harcza is mindinkább az előtérbe tolokodott s mind mérgeesebbé kezdett válni. E harcnak, mind a felvidéki tótság mozgalmait, mind a horvát és szerb illyrismust tekintve, az orosz propaganda által a pánszlávizmus zászlója alatt folytatott izgatások valának első támasztói s ápolói; majd azonban a horvát és szerb nemzeti eb-

redés elemeivel is erősödven, mind nagyobb terjedésnek indult, s felsőbb kormánybefolyások következtében napról napra inkább elmérgesedven, már valóban veszélyes mozgalommá kezdett válni.”

Az orosz propaganda által ébresztett pánszláv izgatásoknak létezéséről és irányáról mindenkit eléggé meggyőzhetek Kollárnak „Slavy Dcrea” című költeménye s 1837-ben közzétett német röpirata. A magyarok azonban saját átalakulásuk kérdéseivel egészen elfoglalva, sokáig észre sem vették, mily hatalmas fejlődésnek indult a pánszlávizmus egész Európában s különösen azon szláv fajokban is, melyek Magyarország határaitban, a magyar alkotmány védszárnyai alatt éltek. A „Slavy Dcrea” bár szemöket felnyithatta, s e tekintetben oly igen megérdemelte volna figyelmüket, a magyarok által kevésbé ismertetett. „A szlávok — úgymond egy szinte szláv író, Kramarcsik — nagy lelkesedéssel fogadták a magok nagyságának és dicsőségének költeményét”: a munka eredménye nálunk az lett, hogy a szláv ifjúságban, melyet a gyakran csak félig értett költői fellengzés elragadt, a képzelt dicsőség képei megrészegítettek s a jövő szláv nagyság büszke álmái elbájoltak, egy pártot képzett, melyből a magyar nemzeti érdekek leghevesebb ellenei származtak s még egyre származnak. E szellem lengi át költészi zsengeiket, melyekben Kollár pánszláv vízióit utánozzák. A „Slavy Dcrea” ismeretlen maradt a magyarok előtt; annál inkább és örömesőbb olvasták azt a szlávok. Már mintegy birtokában képzelték magokat azon fénynek és nagyságnak, mely őket vezérok ábrándjaiban elbájolta, már feltámadtak képzeletükben Magyarország ellen.

A pánszlávizmus, hívei által különben is lehetőleg rejtegetve, a titok fátyola alatt ekként mindinkább fejlett s erősödött. Különösen az ágostai evangélikusok egyháza, mely kebelében félmillió tótnál többet számlált, volt annak tűzhelye, s az evangélikus papok és tanítók apostolai. Ezek a felekezetők pozsonyi, selmeczi és több más főiskoláiban tanuló ifjúság kebelében szláv társulatokat alkottak, melyek tagjai a szláv nyelvet nagy lelkesedéssel művelték, s a homiletikai gyakorlatok színe alatt pánszláv irányú dolgozatokat készítettek s olvastak fel magok a tanítók által vezérelt egyesületi gyülekezeteikben. Még egynémely evangélikus superintendens s köztük különösen Jóseffy is elősegítette e törek-

véseket. Háborítást ezekben az azokat nem igen ismerő magyarok részéről nem szenvedven, bátorságuk egyre nőtt, s 1840-ben már oly vakmerősséggé fajult, hogy a magyar nyelvet illető legújabb törvények ellen is mind hangosabban kikelni, azokat gáncsolni, megvetni, s hol csak alkalom nyílt, megszegni, növekedő göggel szinte dicsőségöknek tartottak. Emellett a magyar nyelv túlterjeszkedése s a szláv nyelv elnyomása miatt mind keserűbb panaszokra, a magyar nyelv és nemzetiség ellen hangosabb gúnyokra fakadtak. E vakmerőség által azonban a titok fátyolát önmaguk mindinkább fellebbenték mozgalmaik felett. A szláv nyelvet értő hazafiak figyelni kezdenek törekvéseikre, s a Hírnök és Jelenkor hírlapok is szót emeltek e haza s nemzet elleni bűnös rajongások ellen. Majd az egyházi kormány is közbelépett. Gróf Zay Károly 1840-ben az ágostai vallástételűek főfelügyelőjévé választván, nem kevésbé egyházi mint hazafiúi kötelességérettől lelkesítve, buzgalommal kelt ki a szláv nyelv, s irodalom művelésének színe alatt lappangó pánszláv törekvések ellen, melyek által nemcsak a magyar nemzetiséget, hanem az evangélikus vallást is fenyegetve látta. Mert hiszen maga Kollár, a pánszlávizmus vezére is ekként nyilatkozott német röpiratában a válás és nemzetiség viszonyairól: „Istennek hála, elmúltak az idők, melyekben eleink a nemzetiséget a vallás miatt elfojtották. Az esztelen viszályok, a képmutató csalódások, a hibák elhallgattak.” Zay tehát a bajnak elejét veendő ama pánszláv társulatokat, melyek a homiletikai gyakorlatok ürügye alatt üzött nemzetellenes törekvéseken rajtakapattak, részint eltiltotta, részint szigorú felügyelet alá helyezte.

— De pánszláv tótjaink, bár a nyilvánosság előtt, többségök daczára is, ekként meghunyászkodtak, a cseh-orosz propagandától is folytonosan izgattatván, alattomban nem szüntek meg folytatni nemzetellenes törekvéseiket. Névtelen német röpiratokban s hírlapokban, kivált az augsburi „Allgemeine Zeitung”-ban közzétett cikkeken kezdtek meg újabb táborozásaikat. A magyarokra mindenféle rágalmat szórtak, költött eseményeket híreszteltek, melyek szerint a magyarok a szlávokat nyelvök használatában s kifejtésében meggátolni, a magyar nyelvet pedig még a családi és társaséletben is reájok erőszakolni törekednének. Különösen a magyar nyelv diplomatikai használatát célzó 1840-ki

redés elemeivel is erősödvén, mind nagyobb terjedésnek indult, s felsőbb kormánybefolyások következtében napról napra inkább elmérgesedvén, már valóban veszélyes mozgalmá kezdett válni.”

Az orosz propaganda által ébresztett pánszláv izgatásoknak létezéséről és irányáról mindenkit eléggé meggyőzhettek Kollárnak „Slavy Dcrea” című költeménye s 1837-ben közzétett német röpirata. A magyarok azonban saját átalakulásuk kérdéseivel egészen elfoglalva, sokáig észre sem vették, mily hatalmas fejlődésnek indult a pánszlávizmus egész Európában s különösen azon szláv fajokban is, melyek Magyarország határait, a magyar alkotmány védszárnyai alatt éltek. A „Slavy Dcrea” bár szemöket felnyithatta, s e tekintetben oly igen megérdemelte volna figyelmüket, a magyarok által kevésbé ismertett. „A szlávok — úgy mond egy szinte szláv író, Kramarszik — nagy lelkesedéssel fogadták a magok nagyságának és dicsőségének költeményét”: a munka eredménye nálunk az lett, hogy a szláv ifjúságban, melyet a gyakran csak félig értett költői fellengzés elragadt, a képzelt dicsőség képei megrészegítettek s a jövő szláv nagyság büszke álmai elbájoltak, egy pártot képzett, melyből a magyar nemzeti érdekek leghevesebb ellenei származtak s még egyre származnak. E szellem lengi át költészi zsenéiket, melyekben Kollár pánszláv vízióit utánozzák. A „Slavy Dcrea” ismeretlen maradt a magyarok előtt; annál inkább és örömebb olvasták azt a szlávok. Már mintegy birtokában képzeltek magokat azon fénynek és nagyságnak, mely őket vezérők ábrándjaiban elbájolta, már feltámadtak képzeletökben Magyarország ellen.

A pánszlávizmus, hívei által különben is lehetőleg rejtegetve, a titok fátyola alatt ekként mindinkább fejlett s erősödött. Különösen az ágostai evangélikusok egyháza, mely kebelében félmillió tónál többet számlált, volt annak tűzhelye, s az evangélikus papok és tanítók apostolai. Ezek a felekezetök pozsonyi, selmeczi és több más főiskolaiban tanuló ifjúság kebelében szláv társulatokat alkottak, melyek tagjai a szláv nyelvet nagy lelkesedéssel művelték, s a homiletikai gyakorlatok színe alatt pánszláv irányú dolgozatokat készítettek s olvastak fel magok a tanítók által vezérlett egyesületi gyülekezeteikben. Még egynémely evangélikus superintendens s köztük különösen Jóseffy is elősegítette e törek-

véseket. Háborítást ezekben az azokat nem igen ismerő magyarok részéről nem szenvedvén, bátorságuk egyre nőtt, s 1840-ben már oly vakmerőséggé fajult, hogy a magyar nyelvet illető legújabb törvények ellen is mind hangosabban kikelni, azokat gáncsolni, megvetni, s hol csak alkalom nyílt, megszegni, növekedő göggel szinte dicsőségeknek tartottak. Emellett a magyar nyelv túlterjeszkedése s a szláv nyelv elnyomása miatt mind keserűbb panaszokra, a magyar nyelv és nemzetiség ellen hangosabb gúnyokra fakadtak. E vakmerőség által azonban a titok fátyolát önmaguk mindinkább fellebbenték mozgalmak felett. A szláv nyelvet értő hazafiak figyelni kezdenek törekvéseikre, s a Hírnök és Jelenkor hírlapok is szót emeltek e haza s nemzet elleni bűnös rajongások ellen. Majd az egyházi kormány is közbelépett. Gróf Zay Károly 1840-ben az ágostai vallástételük főfelügyelőjévé választván, nem kevésbé egyházi mint hazafiúi kötelességérettől lelkesítve, buzgalommal kelt ki a szláv nyelv, s irodalom művelésének színe alatt lappangó pánszláv törekvések ellen, melyek által nemcsak a magyar nemzetiséget, hanem az evangélikus vallást is fenyegetve látta. Mert hiszen maga Kollár, a pánszlávizmus vezére is ekként nyilatkozott német röpiratában a válás és nemzetiség viszonyairól: „Istennek hála, elmúltak az idők, melyekben eleink a nemzetiséget a vallás miatt elfojtották. Az esztelen viszályok, a képmutató csalódások, a hibák elhallgattak.” Zay tehát a bajnak elejét veendő ama pánszláv társulatokat, melyek a homiletikai gyakorlatok ürügye alatt úzótt nemzetellenes törekvéseken rajtakapattak, részint eltiltotta, részint szigorú felügyelet alá helyezte.

— De pánszláv tótjaink, bár a nyilvánosság előtt, többségök daczára is, ekként meghunyászkodtak, a cseh-orosz propagandától is folytonosan izgatván, alattomban nem szüntek meg folytatni nemzetellenes törekvéseiket. Névtelen német röpiratokban s hírlapokban, kivált az augsburi „Allgemeine Zeitung”-ban közzétett cikkekben kezdték meg újabb táborozásaikat. A magyarokra mindenféle rágalmakat szórtak, költött eseményeket híreszteltek, melyek szerint a magyarok a szlávokat nyelvök használatában s kifejtésében meggátolni, a magyar nyelvet pedig még a családi és társaséletben is reájok erőszakolni törekednének. Különösen a magyar nyelv diplomatikai használatát célzó 1840-ki

törvényről elhitetni akarták a német közönséggel, hogy az igazságtalan, zsarnoki, holott e törvény szerint a nemzeti nyelv nem valamely élő, hanem a holt latin nyelvet tolta ki a közigazgatás némely ágaiból, a nép szociális és magánéletére pedig legkevésbé sem terjesztette ki foglaltsait, s az idegen ajkú országlakosoktól mindössze is csak azt kívánta, hogy a kiküszöbölt latin helyett ezentúl a kormányzat nyelvéné lett magyart tanulják. (Ehhez pedig jogunk volt, Szerző) A zaj, melyet a német sajtóban ütöttek, az elnyomás és erőszakolás költött vádjai e rágalmat a külföldön sokkal elhitették. Sokan, kik nem tudták, hogy az augsburgi „Allgemeine” orosz zsoldban áll, mint idegent részrehajlatlannak tartva, hinni kezdették, hogy a magyarok életre halálra harcot izentek minden idegen népiségnek, mely országuk határaitban létezik; s az igazság érdekében, lovagias szellemben vélték működni, midőn a szlávok védelmére a túlhajtott magyartás ellen szót emeltek. Így többek közt gróf Thun Leó, a cseh nemzetiség egyik legszenvedélyesebb előharcosa, mind hírlapi cikkekkel, mind röpirattal védelmére kelt az elnyomottnak állított szlávoké. Jól tudta ugyan ő, miként áll Magyarországon a dolog; de a pártédektől elragadtatva, nem tudott vagy nem akart hódolni az igazságnak. — A pánszláv papok abban, hogy a bécsi kormány hanyagon nézte e nemzet elleni izgatásokat, sőt a rokon illyr mozgalmakat kéz alatt még pártolni is látszott, mintegy bátorítást szemlélve, egy új stádiumba vitték törekvéseiket. Eleinte, mint láttuk, csak az irodalomra szorítkoztak, utóbb a tanuló ifjúságra, az iskolákra terjeszkedtek izgatásaikkal; midőn pedig a két téren akadályokat láttak magok elejébe gördülni, melyek törekvéseiket sikertelenné tették, egyenesen a népbe vitték át agitációjukat: minthogy az ész és értelmiség törvényszéke előtt diadalmat nem nyerhettek, a tudatlan tömeg előítéleteihez és szenvedélyeihez folyamodtak fondorkodásaikkal. Kétségtelen bizonyítványa ezeknek egyebek között a Fehérpatak: Gáspár által az 1843-ik évre, a censura elkerülésével, titokban nyomtatott s kéz alatt árulgatott szentmiklósi tót kalendárium, mely egyenesen a nép használatára s csábítására volt számítva. — Ha a népnek ilyféle izgatását előljáróik s a magyar nemzetiség ellen még nyomtatványokban is elég bátrak valának úzni e pánszlávok; el lehet gondolni, miként bújtogatták az élőszóval, mely-

nek hatalma, néptanítók lévén, rendelkezésükre állott. És valóban történt nem egyszer, hogy fanatikus pánszláv papok még a templomot s az igazság és üdvösség, házát és felebaráti szeretet hirdetésére rendelt egyházi szószéket is megszenteltelenítették nemzetellenes bűnös izgatásaikkal. Történt az is, hogy tót nyelven a magyar nemzetiség ellen kiadott röpirataikat, mint például Csaplovicseit, a templomban nyilván árulva tolták a népre.

A tót pánszlávizmusról mind terjedelme, mind iránya, mind némi más körülmények tekintetében sokkal veszélyesebb volt a belbékére az úgy nevezett illyrizmus. — Mert bár kétségtelen, hogy ez is orosz propaganda által terjesztett pánszlávizmusból vette eredetét; de ezen, eleinte figyelemre alig méltatott külizgatásszülte mozgalomhoz nemsokára az ébredező horvát nemzetiségből származott új elemek is csatlakoztak, melyek a mozgalomnak erősebb alapot s nagyobb terjedelmet kölcsönöztek. A magyar nemzet buzgalma nyelve művelésében, nemzetisége gyarapításában ingerlő példa gyanánt tűnt fel a horvátok egy része előtt, s e példát követni maga a nemzetiség büszkébb érzete által ösztönöztek. Ezeknek törekvése magában véve, mint amely tiszta forrásból, nemzetök iránti hűség s kegyeletből származott, nemcsak gáncsot nem, sőt inkább dicséretet érdemel vala, ha azt a pánszláv illyrismussal való érintkezése, majd összeolvadása első tiszta irányából ki nem forgatta, s bűnös zavargássá nem változtatta volna. E buzgalommal a horvát nemzetiség iránt könnyen megfért volna Magyarország alkotmányos nemzetiségének tisztelete, mely a horvátoktól a belőle reájok háramlott jogok és jótéményekért nem kívánt egyebet, minthogy a közös törvényhozáásban s azon érintkezésekben, melyek a tartomány s az anyaország közt léteztek, a latin helyett a magyar nyelvet használják. Tartományi belügyeik igazgatásában a magyar nemzet nem kívánta reájok tolni a MAGA nyelvét. — Bécs minden kényuralmi fondorlatai ellen századokon keresztül megőrzött közös alkotmányt, a kegyelet, elég méltó tárgyának tekintették arra, hogy semmi igazságtalanságot, semmi áldozatot ne lássanak a magyar nemzet ama kívánatában, mely szerint a kölcsönös érintkezésben a latin helyét a magyarnak kellett elfoglalnia. Midőn 1840-ben a magyar nyelv diplomatikai használata a fő törvény és kormány székekre nézve is kötelezővé lett, a független horvátországi értel-

miség a nyelv tudásának hasznát és szükségét átlátván, törekedett is azt tanulni, jól tudván hogy az semmiben akadályára nem leend, saját nyelvök s nemzetiségök kifejlésének.

A horvát papság, — a magyar protestanizmustól való félelmében, a királyi hivatalnokok a kormány szemlátomásti pártolása következtében, csak kivétel nélkül az illyr párthoz csatlakoztak. És még azok közül is, kik horvát nemzetiségök gyarapodásáért tiszta szándékkal buzogtak, mind többen elsodortatni engedték magokat az illyrismus növekvő árja által. Maga a magyarok ama példája is, mely szerint alkotmányos nemzetiségöket a bécsi befolyások ellen biztosítani törekedtek, balul fogván fel, s megfontolás nélkül utánozván, nevelte az illyr pártot. Mind népszerűbbé kezdett ugyan is válni a horvátok közt azon eszme, hogy miként Magyarország nemzeti alkotmányos függetlenségét Ausztria irányában biztosítani igyekezik, úgy ők is mindinkább függetlenítsék magokat Magyarországtól. Sokan meg nem fontolták a két helyzet közti lényeges különbséget; s nem látták, hogy minden törekvés, amely a magyar nemzetiség gyöngítésére van irányozva, egyszersmind az ő alkotmányos szabadságukat is aláássa s hogy amely pillanatban sikerülne magokat a magyar nemzetiségtől függetleníteniök, ugyanazon pillanatban esnének az osztrák abszolutizmus martalékaul.

Azonban míg a rövidlátók nagy serege e következményeket be nem látta, s megfontolás nélkül hódolt a horvát nemzetiség népszerű, büszke eszméjének: az illyrismus pánszláv vezérei azokat szándékosan nem méltatták figyelmökre. Tudták ők, hogy a bécsi kormány csak azért nézi el, sőt segíti is kéz alatt pártoskodásaikat, hogy a belviszályok által megnehezítse s lehetőleg akadályozza az ország alkotmányos szabadságának s az osztrák abszolutizmustól való függetlenségének izmosodását. De ezzel ők mit sem gondoltak: az ő szemeik előtt nem az alkotmányos szabadság Magyarországgal kapcsolatban, hanem a déli szláv népek egy nemzetté, egy státussá alakulása lebegett fő cél gyanánt; s azért örömmel fogadták el a szövetséget a bécsi kormánnyal amennyiben annak segédelmével a magyar nemzeti erő gyarapodását csökkenhették, s a kötelékeket, melyekkel tartományuk az anyaországhoz kapcsolatot, tághathatták.

Panaszokkal áraszták el a világot, miként nyelvök s nemzetiségök a magyaroktól elnyomatik, elnyeletéssel fenyegettetik. Egyedül a túlterjeszkedő, erőszakos magyarosítás elleni reakciónak kiértölték mozgalmait, s kivált Béccsel minden módon elhithetni ügyekeztek, hogy céljuk nem egyéb, mint a radikál irányú magyar mozgalom ellenében megvédeni nyelvöket, nemzetiségöket, tartományuk municipális jogait, és a magyar protestanizmus terjeszkedésétől megóvni tisztán katolikus tartományukat.

De sokáig nem maradhattak titokban az illyr mozgalom célzatai; maga az izgatás, mely e célok végett mind a horvátok mind a más szláv fajok közt folytatott, szükségkép fellebenté a titok fátyolát. Így például a DANIKA ILLYRSKA 1842. 31. számában megjelent izgató költeményben mondatik, hogy a „szláv nemzet nagy újjászületését az ördögök minden ereje sem képes akadályozni; rettentő ítélet fog tartatni, s a gonosz lélek elsápad, s minden nyomor és siránkozás megszűnik a szlávok között.”

E cél forgott szemök előtt, midőn az izgatás minden kigondolható nemeit mozgásba tették, hogy a horvátokban szintűgy mint a többi szláv fajokban mennél feljebb csigázzák a magyar nemzetiség elleni gyűlöletet. Miként Kollár a maga Slavy Dcrea-jában, úgy ezek is hírlapi czikkeik s költeményeikben, röpirataik, s a dalaikban a legméltatlanabb gúnyokkal halmozták el a magyarokat; örökös vádat s panaszt hangoztattak ajkaikon a magyarok túlterjeszkedése, saját nyelvök s nemzetiségök elnyomása miatt, úgy vélekedvén, hogy a rágalom és hazugság is nyer végre hitelt, ha gyakran és bátran ismételtetik. — Miként egykor a török, most a magyar készül rájuk törni, hogy nyelvöket elvágja s eként a szláv fajokat kiírta. A horvátok és szerbek hajdani harczerejére hivatkozva, buzdíták a népet: készüljön a nagy eseményekre, köszörülje fegyverét, s ne hagyja magát gyáván kiirtani a magyaroktól. E dalok megismertetése végett íme álljon itt közülök egypár, melyek 1844-ben az „ISKRA” című zsebkönyvben nyomtattak ki. „Nekünk is üt már — a diadal órája, csak egység, csak összetartás! Minden mozog s hangosabb lesz Adriától a Balkánig a testvér már ölelkezik a testvérral; a cseh testvérét tekinti már a lengyelben, muszkában és illyrben, s közösen karolja át mindnyájokat a Szlava anya” stb. Egészen harczias pedig a következő: „D'AVORIA”: Szlávok, született hősök, magasan

lobogtassátok zászlóitokat, s karddal övezve üljete fel paripátokra. S előre testvérek, az isten velünk, az ördög ellenünk! Nézzétek, mint tapossa nyelvünket, nemzetünket a szilaj tatár faj, a magyar; de mielőtt elnyomjon, döntsük őt a pokol örvényébe. Előre testvérek, az isten velünk, az ördög ellenünk! Az észak vitéz szlávja, s a délnek illyrje kezét nyújt egymásnak a hősi tánczra; zeng a trombita, csörögnek a kardok, bömbölnek az ágyúk. Mossuk meg dicsőségünket az ellenség vérében, mindenki üssön le egy fejet, s vége a szenvedésnek. Előre testvérek!”

Bár az illyrismus ezen agitációi következtében napról napra gyarapodott s a tulajdonképeni Horvátország határain túl, a katonai kerületekben és Szlavóniában is egyre terjedt; sőt a nemzetiségi mozgalmak a szerbekre is mindinkább áthatni kezdtek: ezeknek magokban véve nem volt volna nagy fontossága az országra. Meggondolván azonban, hogy ezen nyelv s nemzetiségi harcz, úgy a horvátok és szerbek mint a tótoknál, többé kevésbé az orosz propagandából származott, azzal folyton titkos összeköttetésben állott, s oly politikai célokra törekedett, melyek a haza alkotmányos nemzeti kifejlését a jövőben veszéllyel fenyegethették; lehetetlen volt el nem ismerni annak fontosságát.

És nem is nézte azt közönyösen a magyar nemzet. A magyar hírlapok órszemmel kísérték ama nemzetiségi harcz egyes nyilatkozatait, kimélet nélkül fedezték fel a titkos célokat, melyek az irodalom és nyelvmívelés leple alatt rejtettek, s keményen sújtották az alkotmányos nemzetiség ellen elkövetett sértéseket. Való igaz, nehéz is volt a magyaroknak magokat a szenvedélyességtől megóvniok, midőn éppen újjászületésök annyi lelkesedéssel üdvözlött, oly szép reményekre jogosító hajnalán olyakat kelle minduntalan hallaniok, hogy: „*Magyarország vérrel és tetemekkel tömött földje vagy orosz tartománnyá vagy német gyarmattá leend*”, vagy olvasni olyakat, hogy „Magyarország Mohácsnál rég elveszett; s e föld a töröktől nyert német hódítása, és a magyar határőrvidék honunknak nem része, nem sajátja, hanem fél részben a török, fél részben a magyar ellen kinyújtott fegyveres kar”.

„A magyarnak teljes joga volt, s efelett okszerűen is cselekedett midőn a holt latin helyébe, mely a haladást lebilincselte, meggátolta, a maga nyelvét emelte; azon nemzetiség nyelvét, mely

a többi felett nemcsak számára és vagyonra túlsúllyal bírt, hanem politikailag is legmíveltebb; mely az országot, alkotmányt s annak ezer éves történelmét alkotta, mind a kettőnek nevét adta, s a világ által is minden ha fő nemzetiségnek ismertett el az országban. A maga nyelvét diplomatikai nyelvvé emelni nemcsak jogában állott, de kötelessége is volt a magyarnak az egész haza iránt, nehogy ez haladásában továbbra is gátoltassék a holt latin által, vagy a többi, úgy politikailag, mint nyelvileg kiskorú nemzetiségek nyelvzavarából eredhető elláthatatlan rendetlenségnek tetessék ki.”

A konzervatív „Világ” c. lapban Andrássy József a következőket írja a magyar nyelv hivatalos bevezetésével kapcsolatban:

„Hazafi érzettel kell megvallanunk, hogy hatóságaink szintűgy, mint journalistikánk leghívebben, legigazságosabban megfeleltek hivatásuknak, midőn e két végsőtől, t. i. hanyagságtól s nyelvünk erőszakos terjesztésétől, sőt ennek csak helyeslésétől is őrizkedtek. E részben tehát az igazság, méltányosság és törvényszerűség útján vagyunk. Nyelvünk ügyében nem tettünk többet, mint jogunk volt, de kevesebbet sem, mint kellett.”

„Széchenyi beszéde s az annak következtében támadt heves hírlapi polemikák a kérdésnek kimerítő tárgyalására indították Wesselényit, ki mióta 1838-ban elítéltetett, a politikai pályáról lelépven, testi szenvedései s különösen vaksággal fenyegető szembaja miatt, jobbára a híres grafenbergi vízgyógyintézetben töltötte idejét, mégis 1843 tavaszán megjelenik „Szózat a magyar és szláv nemzetiség ügyében” c. munkája, ahol meg nem állhatja, hogy nemzetét a veszélyre, mellyel azt a szláv mozgalmak fenyegetik, szavának egész súlyával ne figyelmeztesse. Ő a kérdést magas politikai szempontra emeli, s mint kelle, kapcsolatba hozza az Európa keletén mindinkább bonyolódó ügyekkel. Előadja a forradalmár szláv propaganda terveit, melyek északon és délen ugyanazon irányt követik, azonos jellemben tűnnek fel. Elmondja Oroszország hagyományos politikáját, melyet I. Péter császár óta követ, s melynél fogva rendkívül növekedésével Európára, de különösen Ausztriára nézve mind veszélyesebbé válik. S kitüntetvén aztán, mily szoros kapcsolat létezik ezen orosz érdekek s úgy a cseh, mint déli pánszláv irányok közt, megmutatja, hogy mi-helyt az orosz a keleti kérdést, miként érdeke kívánja, az előtér-

be tolja, az összeütközés Ausztria és Oroszország közt elkerülhetetlen. Ki lesz a győztes ezen összecsapásban a kettő közül? Az orosz már annyi rokonszenvennek örvend a déli szlávok között, s mit teend még, ha majd kenyértörésre kerül a dolog? Ausztria bukása, úgymond, ily összecsapásban elkerülhetetlen.” (írja H. M.)

Fentiekből látható, hogy Wesselényi egyáltalán nem lehet népszerű a mai pánszláv birodalom magyarországi tartományában, ahol a helytartói hatalmat élvező ún. kultúrpolitikusok még a nevét is szeretnék elfelejteni a magyarsággal, mert Wesselényi jóslatai, jóformán szóról szóra valósággá váltak a XX. században.

A huszadik század második felének a cárjai azonban már minden álarcot levetve folytatják terjeszkedési politikájukat. Míg Wesselényi igen nagy éleslátással tekintett a jövőbe, az Oroszországban közben végbement belső politikai változások, mitsem változtattak Oroszország imperialista politikáján. Lenin idejében az 1917-es forradalom eszméi a nemzetközi egyenlőséget hirdelve készítették elő Nagy Péter álmának Európára vonatkozó befejező szakaszát. A nyugati segítséggel hatalomhoz jutott Lenin (melynek részleteire még visszatérek) a proletárinternacionalizmus köpenyében teremtette meg a mai modern u. n. „szociálimperialista” szovjet államot, mely állam polgárai, akarva, akaratlanul az orosz imperialista törekvések teljesen kiszolgáltatott eszközeivé váltak, megfosztva őket minden önálló és szabad akaratuktól. Amint a későbbiekben látni fogjuk Lenin, a forradalom előtt erősen elítélte a cári Oroszország imperialista gyarmatosító politikáját, de a hatalom birtokában a forradalom után, egyetlen orosz gyarmati államot fel nem szabadított, azaz a cári hatalom hódításait, a szovjet társadalomban csak konszolidálta. Ha mindazokat az eszméket a nemzetköziséggel kapcsolatban Lenin és követői nemcsak hirdették, hanem meg is valósították volna, Lenin a cári rendszer imperializmusáról írott kritikái alapján várható volt ezen meghódított gyarmatok felszabadítása. Lenin és társai azonban a cári gyarmatokat az új szovjet államban, mint az új „szocialista birodalom” tényezőit vették számításba és eszükbe se jutott az, hogy a cári gyarmati politika nemzetiségek ellen elkövetett vétkeiket valamilyen formában jóvátegyék, mondjuk marxista alapon, hanem a hódításokat tovább folytatták. A gyarmatok megtartásának elhatározását legjobban a szovjet alkotmány fejezi ki.

mely határozottan leszögezi a következő tény: „a Szovjetuniót képező szovjet szocialista köztársaságok teljes autonómiával rendelkeznek egészen az elszakadásig” vagyis ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy egyes köztársaságok valamilyen önállósággal esetleg rendelkeznek papíron, egészen az „elszakadásig” azaz, ha valamely köztársaság megunná az unió-beli tagságot és saját önálló nemzeti életét akarná élni, a saját belátásai szerint és el akarna szakadni, azaz ki akarna válni a Szovjetunióból, akkor ez a joga már eleve ki van zárva az alkotmány szerint. Tehát a szovjet alkotmány eleve kizárta minden, a szovjet birodalomban létező köztársaság vagy nemzetiség önálló nemzeti életének gyakorlati megvalósítására szóló lehetőségét. „Egészen az elszakadásig” így szól az alkotmány, de az elszakadás vagyis a nemzeti függetlenség az már nem képzelhető el, mert az autonómia joga és gyakorlata csakis eddig a pontig érvényes, csakis eddig a pontig lehet „önállószkodni”, de elszakadni nem!

Igen érdekes visszatekinteni a forradalom előtti időkre és elolvasni azok idevonatkozó munkáját, akikre ma a Szovjet az egész ideológiai létét alapozza és a világgal azt szeretné elhitetni, hogy tulajdonképpen a Szovjetunió a világ népeinek a „jövője” és „felszabadítója”. A cári Oroszországról írott megállapítások teljes mértékben érvényesek a mai Szovjetunióra és egész biztos, ha ezek az írók ma élnének, megállapításaikat ma is fenntartanák.

Marx például azt írta Oroszországról: „A módszerek, a taktika a manőverezések változnak, de a végső cél, a világuralom elérése, ez mindennek a mozgató ereje.”

Idevonatkozóan Engels azt írta: hogy „Oroszország folyton változó politikával versenyez a többi nagyhatalmakkal. az Ő egyedüli, soha nem változó céljának a világuralomnak az elérése, mely világuralom megvalósításának célját Oroszország soha nem téveszti szem elől.”

Lenin, az „Imperializmus, a kapitalizmus legfejlettebb foka” c. munkájában írja a következőket: „1914-ben Oroszországot csak Anglia előzte meg a gyarmatbirodalom nagyságában és kiterjedésében. Ez az orosz gyarmatbirodalom nagyobb volt, mint az USA, Japán, Franciaország és Németország gyarmatbirodalma együttvéve.”

Ma azonban a Moszkvában kiadott „Modern and Contemporary History” c. magazin 1973 évi első számában azt fejtegetik, hogy a „cári Oroszország soha nem volt agresszor és erre a történelemben semmi bizonyíték nincs, hogy a cári Oroszország célja a világhuralom lett volna, ez egyszerűen rágalom. A történelemben az 1917 előtti Oroszország rosszindulatúlag úgy van beállítva, mintha a világon az egyetlen, legnagyobb agresszor Oroszország lett volna.”

Ugyancsak a fentebb idézett művében Lenin erre vonatkozóan azt írta: „a kapitalizmus fejlődésével, a nyersanyagtartalmak csökkenésével, a rivalitás közép-Ázsiában a zsákmány felosztása volt csupán Nagybritannia és Oroszország között.”

Ezzel szemben az ugyancsak Moszkvában 1960-ban megjelent, „History of the U. S. S. R.” c. munkában azt írják, hogy: „a cári invázió közép-Ázsiában csak megakadályozása volt a Britt gyarmati terjeszkedésnek, mely kizárólag a közel- és közép-ázsiai népek védelmére történt Oroszország részéről.”

Az 1973-ban megjelent „Nagy Szovjet Encyklopédia” 12. kötetében azt írják: „köszönet a cári Oroszországnak, hogy bekebelezte Khirgizia-t, mert a Khirgiz dolgozó tömegek csak így tudták lerázni magukról a feudalista Khokand kán igáját és ez a bekebelezés, ez az annexió mentette meg a khirgizeket más keleti barbár hódításoktól és a britt gyarmatosítás veszélyétől.”

Ebben az Encyklopédiában a cári Oroszország úgy van feltüntetve mindenhol, hogy „jósomszédi politikája” a „nemzeti szabadságtörekvések támogatásai eredményeként, maga Oroszország vált mindig az agresszió áldozatává.”

A cári Oroszország kínai területi hódításairól, mely a külső Khingan hegység déli vidékeit öleli fel. Lenin a következőképp nyilatkozott: „Alexej Mihajlovics cártól le egészen Miklós cárig, minden cár elszánt törekvése volt ezen területek bekebelezése. — egyes európai kormányokkal együtt a cári Oroszország az elsők között hirdette Kína feldarabolását és szétosztását.”

Ezzel ellentétben a Moszkvában 1972-ben kiadott „Modern History of China” c. munkában azt írják az oroszok, hogy „a nyugati imperialistákkal ellentétben, a cári Oroszország mindig a baráti és jósomszédi politikára törekedett Kínával szemben és

a cári kormányok soha nem akartak egyoldalú szerződéseket Kínára erőltetni 1860 óta.”

Az 1960-ban kiadott „History of the U. S. S. R.”-ban erre vonatkozóan azt írják, hogy: „Az Aigun-i és a Peking-i szerződések után a cári kormányok a béke és a kölcsönös megbecsülés politikáját folytatták és ez a politika mind a mai napig sem változott.”

A román—orosz viszonytal kapcsolatban Marx azt írta: „a cári Oroszország céljai és háborúi között elsőszámú tényezőként Románia megsemmisítése és bekebelezése szerepelt.” A „History of the U. S. S. R.” viszont itt is meghazudtolja Marxt és azt írják hogy: „a román királyság csakis a cári Oroszország támogatásával tudott megszületni, mert a cárok segítségével egyesítették Moldvát Valachiával”. Itt úgy van beállítva Oroszország mint a románok elsőszámú és legnagyobb barátja.

Engels, a maga idejében elítélte Bulgária erőszakos cári „felszabadítását” és úgy írt róla, mint a „nemzeti felszabadítás cári változata, azaz a legjobb hódítási módszer a felszabadító köpenyében.”

A „History of the U. S. S. R.” viszont azt hangsúlyozza, hogy „a cári Oroszország önzetlen segítsége Bulgáriának a török igaalóli felszabadításában rengeteg véréldozatba került”.

Az orosz és perzsa (Irán) kapcsolatokról írta Marx: „Oroszország nemcsak, hogy megrohanta Persiát és elrabolt különböző területeket a Perzsáktól, hanem a rájuk erőszakolt Turkmancha-i szerződésben a Perzsáknak még azt a lehetőségét is elvette, hogy a Káspi-tó partjain, a saját vizeiken hajózhassanak.”

Engels ezzel kapcsolatban azt írja: „A perzsákra erőszakolt Turkmancha-i egyezmény Perzsia létét teljesen a cári Oroszország kényének függvényévé tette.”

A „Nagy Szovjet Encyklopedia” 1941-ben kiadott 49. kötetében meg nyíltan megírják, hogy „az orosz—perzsa viszony leromlása kizárólag a cári Oroszország expanziós törekvéseiben keresendő, mely elsősorban Persia megtámadásában és a Káspi-tó cári meghódításában nyilvánult meg.” Megírják itt még azt is, hogy a „Gulistan-i, valamint a Turkmancha-i szerződéseket a cári Oroszország teljesen egyoldalúan erőszakolta a perzsákra, mely

nyilvánvalóan bizonyítja a cári Oroszország gyarmati politikáját, mely Persia kirablására irányult.”

Ezzel ellentétben, a Moszkvában 1962-ben kiadott „Világtörténelem”-ben már azt írják, hogy: „az orosz—perzsa viszony leromlása kizárólag a perzsák oroszellenes akcióiban keresendő, valamint a legfőbb okot a perzsák állandó jellegű, orosz területek elleni agressziója jellemzi”. Itt már az előbb említett szerződések-ről azt írják, hogy: „azok mindkét fél érdekeit egyformán szolgálták, sőt ezek a szerződések biztosították mindkét fél egyenlő jogát a szabad kereskedelmi hajózás biztosítására”. A cári területtrablásokról azt írják, hogy „ezen perzsa területek önként csatlakoztak a cári Oroszországhoz és a cár védelmét kérték”.

Mindenki előtt világosan kell álljon az a tény, hogy a mai Szovjetunió hatáskörébe tartozó „autonóm” területek és köztársaságok, hódító és rablóháborúk eredményeként kerültek a cári Oroszország birtokába. Mint ahogy Marx megírta: „Ezek Oroszország szerzeményei Nagy Péter óta”. Engels viszont a következőképp nyilatkozott: „Az orosz sovinizmus teljesen kézenfekvő és nyilvánvaló. II. Katalin és Sándor cár hódításai sehogysém igazolhatók vagy magyarázhatók. Teljesen világos, érthetően nyílt hódításokkal, egyszerűen területtrablásokkal állunk szemben”. Engels hasonlóképp nyilatkozott a közép-Ázsiai hódításokról is.

Ezzel ellentétben a mai szovjet sajtó, irodalom és egyéb propaganda eszközök azt állítják, hogy a: „kazahok, kirgizek, bjeloruszok, ukránok, moldvaiak és más népek, mind önként csatlakoztak a cári Oroszország birodalmához és kérték az orosz nemzetséghez való felvételüket.” — „Egyes népek szívós harcot folytattak azért, hogy az orosz közösséghez tartozhassanak.”

(Vagyis ma úgy van beállítva, hogy a cárok nem győztek eleget tenni a különböző népek meghívásainak a sajátmaguk leigázására és megszállására).

A „Nagy Szovjet Enciklopédia” 1937-ben kiadott 30. kötete viszont azt írja, hogy „mindez hazugság, mert például a kazah nép önkéntes orosz uralom alá kerülését kizárólag a kazah sovinnizta nagy-nemzet hirdetői és a burzsoá nacionalisták erőszakolták ki a cároktól” (ezek a kegyetlenül elnyomott és kizsákmányolt területek úgy vannak beállítva kifelé mint egy „boldog paradicsom”).

Lenin, az Imperializmus, mint a kapitalizmus legfelsőbb foka” c. művében jelentette ki, hogy: „Oroszország 22,800.000 négyzetkilométernyi területéből 1914-ben 17,400.000 négyzetkilométer, meghódított gyarmatokból tevődik össze”, s Lenin írta le azt is először a nyilvánosság számára, hogy: „Oroszország a népek börtöne, mely világrekordot állított fel az emberiség történelmében a nemzetek elnyomása terén”.

Sztalin is elszólta magát 1937-ben egy pártkongresszuson, amikor kijelentette, hogy: „az orosz nacionalizmus a hódításra nem orosz népeknek.”

Ma, a „U. S. S. R. történetében”, a „Turkmenisztán,” valamint a „Drága Ukrajna” c. kiadványokban az olvasható, hogy: „a cári Oroszország a boldogság és meglegedettség korszakát hozta be Közép-Ázsiába”, — „a cári Oroszország volt a megmentője és védelmezője Türkmeniának”, — „Ukrajna cári Oroszországhoz történt annektálása megszabadította Ukrajnát a nyomortól és az ukránok életében egy új, boldog, fejlődőképes korszakot nyitott meg.”

Ezzel ellentétben például a „Nagy Szovjet Enciklopédia” 1936-ban megjelent 32. kötetében azt írják, hogy: „többek között, a cári Oroszország gyarmati politikája teljesen elszegényítette és a megsemmisülés határára taszította a Kirgizeket. A kirgiz népesség 1903 és 1913 között mintegy 7—10%-ot csökkent.”

Mindezt figyelmen kívül hagyva Khruscsov, 1964-ben egy gyűlésen azt mondta a kirgiz fővárosban, hogy „a cári Oroszországnak köszönhető, hogy a kirgizek megszabadultak a megsemmisülés veszélyétől és független nemzet lettek a nagy orosz családban.”

Az 1954-ben kiadott „U. S. S. R. történeté”-ben azt írják, hogy „Moldva annektálása után egy teljesen egyoldalú mezőgazdasági állapot jött létre, ipari fejlődése teljesen megállt, mert egészen gyarmati státusa volt az Orosz birodalomban.”

A „Historical Problems” c. szovjet lap egyik 1968-ban megjelent számában viszont azt írják: „Moldvának a cári Oroszországhoz történt annektálása biztosította Moldva gyorsabb és biztosabb nemzeti felemelkedését, sietette gazdasági és kulturális fejlődését”. A mai szovjet cárok úgy akarják beállítani a történelmet hogy: „az Oroszországhoz történt kapcsolás, mégha erő-

szakkal is történt az, végső fokon az emberi haladást szolgálta.” (Historical Problems 1963. 11. szám.)

Ez a kitétel a legtipikusabb megnyilvánulása a mai szovjet gyarmatosító politika „dialektikájának”, minden álarcot levető próbálkozás a gyarmati hatalom igazolására. A régi és a mai modern cárok gyarmatosító törekvései között semmi különbség nincs. Míg az előbbiek adtak valamilyen magyarázatot, hogy igenis hódítani akartak és akarnak, addig a mai cárok sokkal erkölcstelembek, mert hódításaikat a legszemérmertlenebb hazudozásokkal igyekeznek palástolni. Kazahsztán meghódításának taktikájáról Nagy Péter így nyilatkozott: „ha egy egyszerű szerződéssel a kazahokra tudjuk erőszakolni Oroszország védelmi szerepét, erre a célra semmilyen összeget nem sajnálhatunk, mégha milliókba is kerülne az”. (Ez a kijelentés maga megmagyarázza a kazahok „önkéntes” csatlakozását.)

Kínával kapcsolatban, a Kínában állomásozó cári követ Pulyatin elismerte, hogy „a területek a külső Khingan hegységtől délre, a szerződések értelmében, Kínához tartoznak”.

N. Muravyev, a cári idők kelet-szibériai kormányzója elismerte, hogy „ezen a területen kínai lakosság él, kínai köztisztviselők vezetése alatt”.

Brezsnyev viszont a mostani tárgyalásokon azt állítja, hogy „az ottani lakosság soha nem tartozott senkihez és az Oudi folyótól délre, soha nem húztak határokat”, azt állítja még, hogy „a Ching-kormánynak soha semmilyen hatásköre ezekre a területekre nem terjedt ki”. Brezsnyev szerint a „Szovjetunió védelmébe vette ezen területek elhagyott lakosságát”.

Megállapíthatjuk, hogy az új cárok túltesznek a régieken, azaz a tanulók felülmúlták a mestereket. A mai cárok minden igyekezettel igazolni akarják a régi cárokat azért, hogy saját hódításaikat igazolhassák. A Romanovok igazolásával, a Sztalin—Brezsnyev dinasztia, az orosz sovinizmus és imperializmus is igazolódik gondolják. A különbség csak az, hogy míg a Romanovok egy feudalista belső társadalmi rendben vagyis berendezkedésben szőtték világhódító terveiket, addig a mai cárok, a huszadik század szellemének megfelelően, a szocializmus „bajnokaként” feltüntetve saját magukat, igyekeznek ráerőszakolni a világ népeire „felszabadító” szerepüket. A történelmet megváltoztatni vagy

megmagyarázni nem lehet. A tényeket kiforgatni nem lehet. Ami megtörtént, az megtörtént, ideig-óráig magyarázható a legképtelenebb elméletekkel, de előbb-utóbb az igazság, vagyis a való tények a felszínre törnek és megmutatják a maguk mezítelen igazi valóságát.

Mennyire nincs különbség a cári és az u. n. „szociálimperialista” Oroszország hódító törekvései és politikája között, szolgáljon bizonyítékul a mi, vagyis a magyarság és az oroszok közötti „kapcsolatok” történetéből az alábbi két felhívás szövege. Az egyik felhívást a cári tábornokok bocsájtották ki 1849-ben amikor nemzeti szabadságharcunk leverésére beözönlöttek az országba, valamint a második felhívás szövege, melyet a szociálimperialista orosz tábornok bocsájtott ki 1956-ban, ugyancsak egy nemzeti szabadságharcunk leverésére hazánkba özönlött pánszláv orosz hordának, népünk elleni agressziójának az elkendőzésére:

Magyarország Lakosai!

Törvényes Fejedelmek felhívására, ki felséges Uramnak segedelmét igénybe véve, — egyesültek a Főparancsnokságom alá helyezett hadseregek Ausztria hadaival, a' végre, hogy a törvényes rendet, mely Hazátokban a lázadás fegyverével erőszakosan felforgattatott, — ismét helyre állítsák.

A pártütés előmozdítói, kik közül csak hamar minden ország kalandorai összesereglenek, boldogtalan elvakítottakat saját személyes céljaikra felhasználják. — Vétkes merényeik titeket hűségötörsre ragadtak.

Mindezáltal a Császár, az én Uram, nem hiheti, hogy a Nemzetnek többsége ősi erényét, Királyi felséges háza eránt mindenkori hű ragaszkodását megtagadhatta volna.

Dicső emlékezetű Ferencz Császárnak, úgy Ferdinánd Császárnak legbensőbb barátja, s 1-ső Ferencz József Királyotoknak barátja és szövetségese az, ki általam hozzátok szól, — titeket hathatósan arra birandó, hogy vétkes téve-

désektől a becsület, hűség és kötelesség ösvényére visszatér-
jettek.

Az Orosz Hadsereg nem ellenségképp, hanem Királyo-
tok felhívására jön Hazátokba. Ha ti ellenségül fogadjátok,
— akkor illetően vakmerőségnek következményeit érezen-
ditek.

Bárha intéseim titeket töredelmes megértésre, s aláve-
tésre bírnának, — s ekkép a véres háborúnak iszonyúságai-
tól megkímélnének. Ez legbensőbb óhajtaása felséges Uram-
nak.

Varsón, Május 23-án (Június 4-én) 1849.

Varsói Herczeg,
Eriváni Gróf Paskievicz
Tábornagy és Őfelsége,
minden Oroszok Császára
Hadseregének Főparancsnoka.

* * *

A budapesti szovjet katonai egységek városparancsno-
kának 1. sz. Parancsa.

Budapest, 1956. november 6.

A szovjet csapatok a magyar Forradalmi Munkás-Pa-
raszt Kormány kérésére ideiglenesen bevonultak Budapestre,
hogy testvéri segítséget nyújtsanak a magyar népnek szo-
cialista vívmányai megvédésében, az ellenforradalom leveré-
sében és a fasiszta veszély elhárításában.

Budapest rendjének és normális életének helyreállítása
céljából

megparancsolom:

1. Azok a személyek, akiknél fegyver van, haladéktal-
anul, de legkésőbb f. évi november 9-én 17 óráig szolgál-
tassák be a szovjet katonai alakulatoknak, illetőleg a szov-
jet katonai parancsnokságnak. A fegyverüket leadó szemé-
lyeket nem vonják felelősségre.

Azokat a személyeket, akik a fent megjelölt határidőig
nem szolgáltatják be fegyverüket, fegyvert rejtegetnek, szí-
gorúan felelősségre vonják.

2. 1956. november 7-től Budapest területén az utcán
közlekedni csak reggel 7 órától este 19 óráig szabad.

Mindenki köteles feltétlenül engedelmessé válni a szovjet
katonai parancsnokság járőreinek és ellentmondás nélkül tel-
jesíteni azok utasítását és parancsait.

Felhívom Budapest összes dolgozóit, hogy segítsék a
helyi közigazgatási szerveket és a szovjet csapatokat a köz-
rendnek és a város normális életének a helyreállításában és
biztosításában.

A budapesti szovjet katonai egységek
városparancsnoka,
Grebennyik K.
gárdavezérőrnagy.

* * *

E két felhívás közti különbség csak annyi, hogy kiadásuk
idejében 107 év eltelt van. Lényegében mindkettő teljesen
ugyanaz. Az orosz sovinizmus és imperialista terjeszkedés Ma-
gyarország elleni agressziója.

A Szovjetunió mai gazdasági problémáit, a szovjet rendszer
még ma is a régi cárok hibájaként tárja a külföld elé. Hatalmas
propagandagépezete azt igyekszik bebizonyítani, hogy a szovjet
gazdasági rend, — mely szerintük a legfejlettebb a világon, még
ma is a cári Oroszország elmaradottságát igyekszik felszámolni,
mindez azonban az igazi szándék, a világalomra való törekvés
elkendőzésére szolgál, mert az egyszerű olvasó azt gondolja,
hogy ha ilyen komoly gazdasági problémákkal kell a szovjetnek
megküzdenie, akkor semmiesetre sem lehet ereje ahhoz, hogy vi-
láguralmi törekvései legyenek. A másik szempont az, hogy a
szovjet gazdaság tehetetlenségét, a vezetési szakértelem hiányát,
valamint a rabszolgaságra épült társadalomban az állampolgárok
érdektelenségét kell valahogy palástolni. A magántulajdon fogal-
mának az eltörlésével kitörölték az egyén érdekelttségét is a tár-

sadalom, illetve az államvezetés célkitűzéseivel kapcsolatban. Így nem maradt más hátra csakis a féktelen terror, mely ezt a rettentő nagy rabszolgaságra épült birodalmat egybetartja még ideig óráig. Rengeteg gazdasági problémát kell a szovjet vezetésnek megmagyarázni úgy a külföldi mint a belföldi propagandájában és erre a bűnbak szerepét a volt cári rendszerre hárítják, holott, ha csak egy kicsit is bepillantunk mondjuk II. Miklós cár birodalmába, akkor egészen más képet látunk, mint amit a szovjet állít arról a rendszerről. A mai szovjet vezetés, mely teljesen a nyugati tőke és gazdasági rendszer függvénye, melyet soha nem ismertek el sem saját rabszolgáik, sem a külföld előtt, minden hiányosságát, sikertelenségét a cárokra hárítja. Sztalin halála előtt közvetlenül, még Sztalin neve alatt megjelent: „A szocializmus gazdasági problémái a Szovjetunióban” c. alatt, Sztalin a többiek között ezeket is írja: „A szovjetek munkája felbecsülhetetlen, mert a szocialista társadalom minden gazdasági alap nélkül született egy teljesen szűz talajon, ahol előbb a szocializmus adottságait biztosító kereteket kellett felépíteni”. Ez egyszerűen valótlan, ha megnézzük valójában, hogy is nézett ki II. Miklós cár Oroszországa a bolsevik forradalom előtt.

Jóllehet, hogy a nagyobb méretű nyugati típusú iparosodás Oroszországban csak a 19. század végén kezdődik meg. A századforduló, azaz 1900-ban Oroszország már óriási léptekkel halad a nyugati iparosodás útján. Például az egy főre eső termelés 9 arany Rubel volt 1900-ban, míg 1913-ra ez a szám eléri a 14 arany Rubelt, amellet, hogy még a lakosság száma is igen megemelkedett. Ha ezt az állandó emelkedési folyamatot az 1917-es bolsevik forradalom nem állítja meg, ma valóban Oroszország egy rivalitás nélküli nagyhatalom lenne a világban.

M. Edmund Théry közgazdász írta 1914-ben: „Ha az európai nemzetek mai viszonya nem változik 1912 és 1950 között és a jelen állapotok megmaradnak, melyek 1900 és 1912 között uralkodtak, akkor a század közepére Oroszország fogja uralni Európát politikailag és gazdaságilag egyaránt”.

Ezzel szemben a kommunista propaganda úgy állítja be a cári Oroszországot, mintha az egy teljesen elmaradott, korrupt és sötét önkényuralmi rendszer lett volna csupán, természetesen a saját „érdemeik” kiemelése érdekében.

II. Miklós uralkodási idejére eső szakasz fejlődési fokát a bolsevik forradalom megállította és a szovjet rendszer nemcsak gazdasági, kulturális téren, de erkölcsi és szociális téren is megállította, sőt visszafelé fordította a fejlődés menetét.

II. Miklós uralkodásának idején 1894-ben Oroszországnak 125 millió lakosa volt. 20 évvel később, 1924-ben a lakosság száma már eléri a 175 milliót, ami 20 év alatt 50 millió emelkedésnek felel meg, melynek évi átlaga a 2.5 millió. Az első Világháború és a bolsevik forradalom következtében ez a szám leesett mintegy 120 millióra. Érdekes megemlíteni, hogy a nemzeti jövedelem 1897 és 1913 között 1,410 millió arany Rubelről 3,417 millió Rubelre emelkedett. Ez az emelkedés mintegy 512 millió jövedelem gyarapodást jelentett az államháztartásnak az 1905-ös japán—oros háború ellenére, adóemelések nélkül!

A más európai országokhoz viszonyított közvetlen adóztatás a cári orosz birodalomban az alábbi táblázatból látható:

ÖSSZEHASONLÍTÓ TÁBLÁZAT

Közvetett adóztatás (a lakosság egy főre eső része)

Oroszország	3.11 arany Rubel
Ausztria	10.19 arany Rubel
Franciaország	12.25 arany Rubel
Németország	12.97 arany Rubel
Anglia	26.75 arany Rubel

Közvetlen adóztatás (a lakosság egy főre eső része)

Oroszország	5.98 arany Rubel
Ausztria	11.28 arany Rubel
Franciaország	16.00 arany Rubel
Németország	9.64 arany Rubel
Anglia	15.86 arany Rubel

Ebből látható, hogy II. Miklós birodalmának polgárai fizették a legkevesebb adót, a többi más fejlettebb nyugati országok-

hoz viszonyítva. Az 1904—5-ös Japán—orosz háború ellenére az ország aranyfedezete az 1894-ben 684 millió arany Rubelről 2,257 millió arany Rubelra emelkedett 1914-re. Ez az aranytarték több mint 100%-ban fedezte a forgalomban levő összes pénzeket. Ugyanezen idő alatt a privát bankbetétek összege 360 millióról 1876 millióval gyarapodva, 2,236 millióra emelkedett 1894 és 1914 között. Oroszországban az ipari termelés 1890 és 1913 között megnégyszereződött. Ez a birodalom piaci felvevőképességének a négyötödét fedezte. Az ipari termelés még ugyan elmaradt Németország és Anglia mögött a 19. század végén, de akkor már az ipari termelésből származó jövedelem megegyezik a mezőgazdaságból származó jövedelemmel. II. Miklós birodalmának az iparosodására az u. n. amerikai típusú iparosodás volt a jellemző, ami azt jelenti, hogy nem a kis üzemek szaporodnak, hanem hatalmas tőkebefektetésekkel, óriási ipari konszernnek alakulnak, melyek több ezer munkást alkalmaznak. Ezeknek az ipari konszerneknek a száma abban az időben meghaladta minden más európai ország színvonalát.

Az alábbiakban lássunk egy pár adatot erről az időszakról, hogy némi képet kapjunk a való helyzetről. Az akkori időkben az orosz ipari munkás helyzete egyáltalán nem volt könnyűnek vagy rózsásnak mondható, ugyanúgy mint Angliában vagy Németországban, vagy Franciaországban. Az akkori körülményeket és a mai körülményeket összehasonlítva, nyugodtan mondhatjuk, hogy az orosz birodalom munkásságának a helyzete sokkal jobb volt a cár alatt, mint a szovjet rendszerben, összehasonlítva az előbbi nyugati országokkal.

Már II. Katalin cárnő idejében a 18. században hoznak olyan munkavédelmi törvényeket, melyek megtiltják az éjjeli munkát a nőknek és a gyermekeknek. Elrendelik a napi maximum 10 órás munkaidőt. Ezek a törvények abban az időben a fejlettebb nyugati országokban még ismeretlenek voltak. 1882-ben hoznak törvényeket a 12—15 éves gyermekek munkaviszonyait illetően. Az első hivatalosan is elismert munkás érdekképviseletek (szakszervezetek) 1903-ban alakulnak. 1906-ban szindikátusi törvényeket hoznak, melyek a szindikátusok szabályozására szolgálnak. De, ami a legfigyelemreméltóbb, hogy ugyanakkor hozzák a törvényt, mely biztosítja a munkások sztrájk jogát. (a szovjet rendszer ezt

eltörölte) A cári Oroszország, állami Munkaügyi Hivatalának ellenőrzése alatt álló üzemekben, 1895-ben 68, 1896-ban 118, 1897-ben 145, 1898-ban 145, 1899-ben 189 és 1900-ban 125 sztrájkot jegyeztek fel. A kötelező általános Társadalombiztosításról szóló törvényt 1912-ben iktatják.

William Taft, az Egyesült Államok elnöke mondotta egy orosz előkelőségekből álló összejövetelnek, két évvel az első Világháború kitörése előtt a következőket: „Az Önök cárhoja, olyan munkásvédelmi törvényeket hozott, melyek felülmúlnak minden más demokratikus rendszer idevonatkozó törvénykezéseit és messze felülmúlják a legfejlettebb demokráciákat is” (Taft egyébként a munkásvédelmi törvényjavaslataiban mindig az orosz cárra, azaz II. Miklósról hivatkozott, akit személyesen is igen nagyra becsült.)

II. Miklós uralkodása alatt a közoktatás is rohamléptekkel fejlődött. Az állami közoktatási költségvetés 25.2 millió Rubelről 1892 és 1912 között 161.2 millió Rubelra emelkedett. Ebbe a költségvetésbe nem tartoznak a katonai, valamint a privát nevelőintézetek és a technikai szakiskolák. Tekintettel a rohamos ipari fejlődésre, a szekember és szakmunkáshiányra, az 1894-es 70 millió Rubel költségvetése 1912-re 300 millió Rubelt tesz ki. 1913-ra érte el a tetőfokát, amikor is az állami közoktatás költségvetése eléri az évi 500 millió Rubelt. Az ipari fejlődéssel együtt a birodalom szellemi felemelkedésében látta a cár Oroszország jövőjét, így 1908-ban kötelezővé tette mindenki számára az elemi iskolai oktatást. 1908-tól kezdődően évente mintegy 10,000 iskolát nyitottak, melyek száma 1913-ra elérte a 130.000-et. Egy 1920-as szovjet statisztika szerint a szovjet lakosság 12—16 éves rétege 86%-ban írt és olvasott. Természetesen adódik, hogy ezt nem a szovjet rendszer, hanem a cári uralom alatt kellett megtanulni. De ugyanilyen fejlődést mutat a középiskolai oktatás is és ezen idő alatt az egyetemi hallgatók száma ötszörösére emelkedik.

A szovjet parasztság útja a forradalomtól napjainkig egy igen hosszú és borzalmas Kálváriához hasonlítható. M. Francois de Romainville: „Kommunizmus és parasztság” c. könyvében, (Paris 1947) leírja: „az élő állatállomány a kolhozosítások következtében az 1920-as 270.000.000 darabról 1929-re 118 millióra csökken. 1928 és 1937 között az erőszakos áttelepítésekkel és de-

portálásokkal Szibériában és Ázsia más vidékeire, megsemmisítettek mintegy 5 millió paraszti családot, mely a legcsekélyebb számítással is 20 millió ember életét jelenti.

A szovjet propaganda erről erősen hallgat, de például 1861-ben II. Sándor cár teljesen felszabadította az orosz jobbágyságot. II. Miklós földreformot hozott be a parasztság földhöz juttatására. Az állam igen olcsón, hosszúlejáratú kölcsönre eladta a parasztnak az önként felajánlott nagyúri földeket. Az orosz paraszti falu közös tulajdonjogát képező földekből részesült, szövetkezeti alapon. Ehhez hasonló megoldást sehol máshol Európában nem csináltak. Azért ez sem volt egy tökéletes megoldás, mert a paraszti végső fokon nem volt tulajdonosa a földnek, azaz el nem adhatta másnak. Minden tavasszal a föld újraosztásakor, soha nem tudta, hogy ugyanazt a földet kapja-e vissza, így bizonytalanul érezte magát és a rohamosan fejlődő ipar, vagyis a város sokkal jobb megélhetési lehetőségekkel kecsegtették, így odahagyta a faluját és a városok perifériájára húzódott, ahol idővel kialakította a városkörüli proletárságot. Ezt a helyzetet a bolsevikok nagyon jól felhasználták politikai céljaikra és legnagyobb támaszuk a városok körüli munkára ill. munkalehetőségekre váró, immáron városi proletártanyának mondható parasztszállások lakóiból kerültek ki.

E folyamat továbbfejlődésének a megakadályozására született az akkori miniszterelnök Stolypin terve, a városi munkanélküli proletárság növekedésének a megakadályozására, hogy Szibériába telepítse ezeket a parasztokat igen előnyös feltételek mellett. A terv szerint minden parasztnak örök tulajdonba adtak 15 hektár földet, adómentességet és egyéb állami segítséget. Ez valóban be is vált, mert rengetegen éltek ez ajánlat adta lehetőséggel. Röpke pár év alatt ezek a szibériai települések tették ki a szibériai agrár export döntő hányadát. Stolypin még III. Sándor cár idejében megalapította az Állami Paraszti Bankot. Ez a bank nyújtotta a világ-történelemben a legnagyobb összegű földkölcsönt, mert 1901-ben még csak 222 millió Rubel kölcsön kintlevősége volt, mely 1912-ben már 1,168 millió Rubelra emelkedett. Ezeket a kölcsönöket csakis földnélküli parasztiok kapták, igen alacsony kamatra, hosszú lejáratra. Ennek következtében 1914-ben az európai Oroszország földjének 80%-a már az azelőtt földnélküli

kisparasztság tulajdonában volt, mely valóban a saját tulajdonát képezte, mely földet eladhatta, vásárolhatta, tehát teljes tulajdonjoggal bírt vele. A végső megoldást 1906. november 9-én hozta a Stolypin kormány; mely rendelkezéssel a falu tulajdonát képező földeket is felosztotta a parasztiok között. Ezt a rendeletet a bolsevik forradalom kitörésére már 13%-ban végrehajtották, vagyis a földek 13%-át felosztották. Így mintegy 2,5 millió családot juttattak földhöz a forradalom kitöréséig.

Ezek az új kisgazdaságok rohamos fejlődésnek indultak, mert a paraszti saját tulajdonának érezte a földet, terményeit szabadon értékesíthette, így megindultak a gazdasági felemelkedés útján. A rohamos ipari fejlődés, a birodalom mezőgazdasági átszervezése, a paraszti földhöz juttatása, hatalmas lendületet adott az egész birodalomnak.

Minden szovjet propaganda ellenére, ez az óriási méretű orosz átalakulás Miklós cár nevéhez fűződik, aki az Ural mögötti saját tulajdonát képező birtokokból 40 millió hektárnyi földet osztott szét a parasztiok között ingyen. Krivosheine, a Stolypin kormány földművelésügyi minisztere mondta az európai híri Stolypin-gazdaságot tanulmányozó német Seering professzornak Moszkvában 1912-ben: „Oroszországnak 30 év béke és nyugalom kell ahhoz, hogy a világ legfejlettebb, leggazdagabb országa legyen”.

Ez az óriási fejlődési folyamat azonban komoly veszélyt jelentett nemcsak a közvetlen európai szomszédoknak, hanem Amerikában is ferde szemekkel kezdték nézni az oroszországi fejleményeket. Egy ily gazdag és fejlődőképes Oroszország, átítva a pánszláv gondolat és világuralmi törekvések szándékával, katasztrófális jövő képét festette a világ elé. Habár Amerikában elismerték és szimpatizáltak az orosz európai térkövetelésekkel, márcsak a német befolyás csökkentésének érdekében is, azért valamilyen formában megoldást kerestek ezen világuralmi törekvések fékezésére, mert Amerika elsősorban Angliával együtt nem Európát, de közép és távol keleti érdekeltségeit látta veszélyeztetettnek egy ily erős Oroszország által. Az angol és amerikai nagytőke mindenáron a befolyása alá igyekezett keríteni Oroszországot azért, hogy valamilyen formában ellenőrizni tudja annak terjeszkedését. Európában az Osztrák-Magyar Monarchia, a francia—

német viszályok, az olasz terjeszkedési kísérletek és gyarmatosítások lekötötték Anglia európai politikáját és örömmel vette az angol külpolitika az orosz európai érdeklődését és a többi más európai rivális mintegy fékentartására az orosz cári birodalom igen jó eszköznek bizonyult. Az angol, valamint az amerikai nagytőke nem Európát féltette az oroszoktól, hanem főleg a távol-keletet. Európa amúgy is túlsúfolt küzdőtér és az angol diplomácia bízott abban, hogy az oroszok európai érdeklődése le fogja kötni az angol riválisokat Európában, mely rivalitások egy háború esetén felmorzsolják egymást és még mindig marad az angoloknak egy lehetőség az oroszoknak megálljt parancsolni, de nem a cároknak. Itt tehát kellett egy olyan megoldást találni, mely a cáron túlsz, esetleg meg is szünteti a dinasztia, mert az első Világháború idején az orosz cári politika igen kiszámíthatatlan és megbízhatatlan volt a nyugati szövetségesek szempontjából. Európában az angol politika számára a legnagyobb problémát a németek jelentették, mert a németek hasonló „Drag nach Osten” politikája nemcsak Oroszországot veszélyeztette, de a Balkánon át a Közép- és Közép-Keletet is. Így a német—orosz háború kitörése a legkedvezőbb reményekkel kecsegtetett. A németeknek is megvolt a maguk saját elképzelése Oroszország felé, mely elképzelésnek a cár állott az útjában, mely cárt el kellett volna távolítani valahogy. Lenin a maga bolsevik forradalmi ideáival a legjobb eszköznek bizonyult e tervek megvalósításához. Ugyanakkor Amerikában is készültek már Oroszország ellenőrzésének a megvalósítására. A háborút megelőző években már gyűltek Amerikában az oroszországi cári, pogromok elől oda menekült zsidók. Trockij vezetése alatt és az amerikai tőke nagy lehetőségeket látott Trockij amerikai vörös mozgalmában. Nagyszerűen írja meg ez idők hangulatát és előzményeit Maurice Malkin: „Return to my Father's House” c. munkájában. (Megjelent 1972-ben az Arlington House kiadásában, New York) Mindazokról az orosz zsidókról kiknek sikerült kiszökni Oroszországból abban az időben, írja Malkin: „Az ausztriai menekültállomásra a szélrózsa minden iránya nyitva volt előttünk. Legtöbben azonban Amerikába jöttünk, mert mindazokban a bolsevik és szociáldemokrata indulókban amiket énekeltünk, Amerika volt a paradicsom ahová mindenki menni akart, mert itt szabadon tenyészett a baloldali rádi-

kalizmus, és ez volt az a talaj, ahol szabadon lehetett fává erősíteni a marxizmus magvait” — „ez volt az a hely, ahol Lev Davidovich Bronstein, közismerten Leon Trotsky, orosz baloldali szocialista szötte terveit a forradalom előkészítésére és megvalósítására”. Az oroszországi forradalomban és annak előkészítésében döntő szerepe volt az Oroszországból kimenekült zsidóságnak, Malkin, aki maga is oroszországi zsidó származású volt, ugyancsak a fenti könyvében írja, hogy „a kommunista és marxista könyvek és irodalom között, nagyszámú zsidó vallásos irodalom is keveredett”. Megemlíti azt is többek között, hogy már 1905-ben megalakították Amerikában Upton Sinclair, John Dewey és mások vezetésével az Intercollegiate Socialist Society-t, melynek főfeladata az egyetemekre való beépülés volt, mely oly jó munkát végzett, hogy 1917-re már minden amerikai egyetemen erős baloldali csoporttal rendelkeztek.

Egy másik hatalmas dokumentum idevonatkozólag, Antony C. Sutton: National Suicide c. ugyancsak az Arlington House kiadásában 1973-ban megjelent könyve, mely a szovjetnek nyújtott amerikai katonai segélyek történetét tárgyalja egészen 1917-től napjainkig.

Röviden összefoglalva, a németeknek sikerült a cárt és a dinasztia megsemmisíteni Lenin hatalomra juttatásával (melynek részleteire egy későbbi fejezetben visszatérek) míg gazdaságilag az amerikai tőke támogatását élvező Trockij és társai biztosították az új szovjet állam teljes, amerikai gazdasági ellenőrzését. A Romanov dinasztia és a régi cárok eltűntek a történelem színpadáról, de a viláгурalmi törekvések továbbra is maradtak, mely törekvések európai megvalósításának támogatói az angol, majd az amerikai politika lettek a legfőbb támaszai. Ezen európai szovjet igények kielégítését éreztük mi magyarok 1920-ban Trianonban, míg végül a Yaltában kötött megállapodásokat, illetve azok európai vonatkozását szentesítették, reánk erőszakolták 1947-ben Párizsban.

1. Itt kénytelen vagyok szószerint idézni Lenin idevonatkozó kijelentését, melyet a Szovjetunió Alkotmányának megszületése előtt mondott 1917 áprilisa és júniusa között, mely Lenin Művei 24. kötetéből való idézet az alábbi:

„De minden orosz szocialista, aki nem ismeri el Finnország és Ukrajna szabadságát, a sovinizmushoz csúszik le. És soha, semmilyen alakoskodással és saját „módszerére” való hivatkozással nem fogja magát igazolni. (Megjelent 1917. május 15-én a „Pravda” 46. számában) A továbbiakban így szól a kérdéstről Lenin: „Oroszország minden nemzete számára el kell ismerni a szabad különválásnak és önálló államalakításnak a jogát. E jog megtagadása és a gyakorlati megvalósítását biztosító rendszabályok elmulasztása egyértelmű a hódítások vagy annexiók politikájának támogatásával, — a szabad különválás jogának megtagadása a cárizmus politikájának egyenes folytatására vezet.” Ugyanakkor már ezzel homlokegyenest megcáfolja önmagát és megveti alapját a „szovjet” alkotmánynak a következő sorokkal: „A nemzetek szabad különválási jogának kérdését nem szabad összetéveszteni azzal a kérdéssel, hogy célszerű-e valamely adott pillanatban ennek vagy annak a nemzetnek a különválása. Ez utóbbi kérdést a proletáriátus pártjának minden egyes adott esetben teljesen önállóan kell eldöntenie, az egész társadalmi fejlődés érdekei és a szocializmusért folyó proletár osztályharc érdekei szempontjából”. (Tehát szó sem lehet elszakadásról!) (Ezt írta a Szoldatszkaja Pravda 1917. május 16-i, 13. számában.)

Dr. Enzo Orlandi: *The life and times of Peter the Great*, (Curtis, New York, 1967).

Lenin: *A II. Internacionálé áruói*, (Moszkva, 1921).

Marx: *A nemzetközi állam*, (Moszkva, 1934).

Horváth Mihály: *Huszonöt év Magyarország történelméből*, (Pest, 1868).

Magyar Törvények és Rendelkezések, (Budapest, 1926).

Lenin Művei, 24. kötet, (a moszkvai Marx-Engels-Lenin Intézet II. kiadása).

Lenin válogatott művei: (a Moszkvai Állami Poligráfiai Tröszt kiadásában 1943, (mindössze 2,500 példányban nyomták ki).

Stalin: *Marxism and the national question*, (International Publisher, New York, 1942).

Marx-Engels-Lenin-Stalin: *Proletármegvilágosítás és hazafiság*, (Szikra, Budapest, 1952).

A Nagy Szovjet Enciklopédia: idevonatkozó kötetei, Moszkva, Lenin: *Az imperializmus mint a kapitalizmus legfelsőbb foka*, (Szikra, Budapest, 1950).

A Szovjetunió Alkotmánya, (Moszkva, Idegennyelvű Kiadó, 1930).

Modern and Contemporary History, (Moszkva, 1973).

History of the USSR., (Moszkva, 1960).

Világtörténelem, (Moszkva, 1962, oroszul és magyarul a Magyar Tud. Akadémia kiadásában).

Historical Problems, (Moszkva 1968-as számai).

A Peking Review 1973-ban megjelent számai, (Peking).

Curzon G. N.: *Persia and the Persian Question*, (London, 1892).

Sykes P. M.: *History of Persia*, (Toronto, 1930).

Soviet Statistics, (Moszkva, 1930).

Edmund Théry: *The Economic Transformation of Russia*, (Paris, 1914).

Francois de Romainville: *Communism and the Peasants*, (Paris, 1947).

A. Zenkovsky: *The Truth about Stolypin*, (New York, 1956).

Knupffer G.: *America, Russia and the World*, (California, 1967).

Malkin M.: *Return to my Father's House*, (New York, 1972).

Sutton A. C.: *National Suicide-Military aid to the Soviet Union*, (New York, 1973).

Wesselényi Miklós báró, ifj. politikus. Szül. 1796. Meghalt 1850. A reform korszaknak Széchenyi István mellett legkimagaslóbb vezéralakja. 1820-ban a megyegyűléseken tűnik fel, majd

Széchenyi Istvánnal külföldön utazik. Programja a szabadságjogok megvalósítása, az alkotmány biztosítása, az örökváltság megoldása és a nemetiségi kérdés tisztázása. Ellentétbe került a konzervatívabb Széchenyivel. A harmincas évek vége felé néhány külföldön megjelent röpiratát kitiltották, majd 1837-ben a szatmármegyei közgyűlésen elhangzott beszéde miatt lázításért perbe fogták. Az 1838-i pesti árvíznél a mentőmunkálatok egyik vezére. A börtönben súlyos szembajt szerzett. 1841-ben kegyelmet kapott. Ettől kezdve Kossuth híve, Széchenyivel nyíltan szakított. Néhány évvel később megvakult és így az 1848-as eseményekben nem vehetett részt. Apja, úgyszintén politikus volt, ki mint katonatiszt kezdte pályafutását, lobbanékony ember volt. Idős Wesselényi báró is eltöltött Kufstein várában 8 évet, 1791-től kezdve haláláig 1889, minden országgyűlésen szerepelt tüzes szónoklataival. Izig-vérig hazáját forrón szerető magyar volt mindkét Wesselényi, fia követte apja nyomdokait, kiről ma Magyarországon hallgatnak. Nagynéha említik meg nevét, de csak, mint az „árvízi hajós”. Való politikai ténykedéséről azonban mélyen hallgat a rendszer, mert Wesselényi szinte prófétai előrelátással látta meg a pánszlávizmus elhatalmaskodását Európában.

Ötödik fejezet

A Kárpát-medence történelmének vizsgálatánál, ezen belül saját történelmünk tanulmányozásánál feltétlen figyelembe kell veyük azt a sorsdöntő tény, hogy a Kárpát-medence, a hatalmas római birodalom által egykor meghódított terület és annak egy tartománya volt. A mai időszámításunk kezdetén, azaz Jézus születése után, ez az állapot az akkori időknek megfelelően római szemszögből állandó jellegűnek tekintődött annak ellenére, hogy ott időnként más népek is megtelepedtek. Sokszor még barbár germán törzsek is a rómaiak hódításai elől menekülve, kelet felé vándoroltak, és az idők folyamán beolvadtak, felszívódtak, nyomtalanul eltűntek e hatalmas kiterjedésű területen. A nagy Róma hanyatlásával, a pápaság kialakulása után is, ezt a területet annak ellenére, hogy sem közjogi, sem politikai befolyása alá egyes időszakokban Róma bevonni nem tudta, mégis mindig egy római provinciának tekintették, melyről úgy gondolták, hogy csak idő és alkalom, azaz kellő erő kérdése, hogy teljesen az új római birodalomhoz csatolják. Az egyház kettéválásával, Róma és Bizánc között a szárazföldi vetélkedés ezen a természetes úton, a Kárpát-medencén keresztül bonyolódott le, így mindkét fél igyekezett a saját befolyását e közbeeső területekre kiterjeszteni, annak ellenére, hogy még tulajdonképeni terjedelmével sem volt egyik sem tisztában, egyiknek sem volt egy teljesen tiszta képe arról, hogy milyen fajta népek és mely helyiségeken, mely végeken laknak. A későbbi Nagy Károly-i időkben már nyíltan kiáll a római birodalom ezen területek igényével Bizánc ellen. Ugyanakkor a keleti beszivárgások is egyre fokozódnak és apróbb népek, békét, nyugalmat remélve, húzódnak a Kárpátok által korszorúzott vidékekre, de műveltségüknél, szervezetlenségüknél fogva, ott önálló állami életre berendezkedni nem tudtak.

A német-római császárság kialakulásának idején, amikor már a pápa saját hatalmát és befolyását féltve harcol az egyre erősödő német befolyások ellen, nem mond le ezekről a területekről

és a Hunok birodalmát is csak ideiglenesnek véli, a Hunok itáliai hadjáratai ellenére, a Kárpát-medencét saját gyarmatának tekinti. Az akkori némettség úgy belső, mint Rómával szemben fennálló állandó problémái között nem sok gondot fordít a Kárpát-medence teljes, állandó jellegű meghódítására, de szemét állandóan ezeken a területeken tartja, azt katonai gyengesége ellenére, saját keleti tartományainak tekinti. A VIII. században egyre erősödő új nép beáramlását, mely a IX. században az akkori méreteket illetően teljes nagyságában kibontakozik, nem tekinti veszélyesnek és kizárólag keleti határait igyekszik ez új nép további nyugatra vándorlásától megvédeni. Akkor még biznak addigi szerencsájukben is, mely szerint minden keleti népet a Kárpát-medence nagysága majd később fegyvereik felszámoltak, mint hatalmat. Tehát komolyabb veszélyt nem jelentenek. Így krónikáikban nem nagyon tesznek különbséget, hogy hol keltákról, hunokról, avarokról vagy magyarokról beszélnek, mert számukra külsőleg ezek a népek nagyjából azonosak, mintha nyelvezetük is egy lenne, így az egész magyar honfoglalást, egy újabb ideiglenes állapotnak tekintik így tartós, nagyobb veszélyt lát-szatra ez a bevándorlás nem jelent számukra. Jézus születését követő évszázadok idejéből szétszórtnan megmaradt magyarral rokoni népek, a Balkánról felszivárgott csoportok, apróbb szláv töredékek, az Árpád-kori honfoglaló magyarság derékhadát, annak erejét és szervezettségét látva, szívesen behódolt, együtt működött a magyarsággal, az egész Kárpát-medence meghódításában és kitöltésében. A honfoglaló magyarság, az akkori időkig még soha nem tapasztalt katonai szervezettséggel és tervszerűséggel hódította meg ezt a területet és ott állandó jellegű tartózkodásra rendezkedett be. Mindezek az apróbb néptöredékek örömmel vették ezt az új bevándorlást, mert észrevették, hogy ez az újonnan jött magyar társadalom képes lesz megszüntetni a Kárpát-medence, úgymond — átjáróház — jellegét és egy békés fejlődő korszak hajnalát látták kibontakozni a magyarság védelme alatt. Különösen nagy hatást gyakorolt rájuk a magyarság megértése, úgymond nemtörődömsége vallási és kulturális felfogásuk iránt, ha ilyenről egyáltalán beszélni lehet a szó legszorosabb értelmében.

A honfoglalás után, a közvetlen nyugati német szomszéd

rövid évtizedek leforgása alatt ráébredt, hogy itt már sokkal többről van szó, mint egy átmeneti állapotról, itt már ez a „keleti tartomány”, a Kárpát-medence, úgylátszik végleg kicsúszik hatalmuk köréből. A pápasággal folytatott hatalmi harcaik közben úgy vélték, hogy pusztán létük is veszélyeztetve van a magyarság által. A pápai hatalom is meglátta, hogy a magyarok jelenléte végleges állapotnak tekintendő, éppen ezért minden igyekezete odairányult, hogy e „pogány” magyarokat valahogy szövetségesének megnyerje, a németséggel szemben folytatott világi hatalmának megvédésében. Bizánc sem maradt ki a vetélkedésből és régi jó kapcsolatokra támaszkodva igyekezett a magyarokat felhasználni örök riválisra, Róma ellen. Ebben a hármasszorítóban a magyarság fegyveres ereje nem bizonyult elegendőnek a problémák megoldására, így igen nehéz és komplikált diplomáciai manőverezésekhez is kellett folyamodni. Gejza fejedelem idejében már egyszerre vagyunk német, római és bizánci szövetségesek is, e komoly és fonák időkben. Végül a magyarság vezetői ez igen bonyolult helyzetből a kivezető utat keresve, ráálltak a nyugati, azaz római kereszténységgel való szimpatizálásra, gondolván, hogy így talán békéjüket megvehetik úgy a németekkel, mint Rómával szemben.

Történelmünknek ez a szakasza igen sok vita tárgyát képezte és neves történelem tudósok latolgatták, hogy mi lett volna a leghelyesebb cselekedet a jövőt illetően, Bizánc vagy Róma? Igen sok érvt hoztak fel mindkét álláspont védelmére, de mindezek az évszázadokkal későbbi értékelések, mitsem változtattak a tényeken, a megtörtént eseményeken, hogy első István királyunk a római, illetve a német utat választotta. Sokak szerint ennek köszönhető, hogy megmaradtunk a Kárpát-medencében, mint nemzet. Sokak szerint minden történelmi tragédiánkat ennek a végzetes lépésnek köszönhetjük. Az a feltevés, hogy mi lett volna, — ha! — így vagy úgy csinálja, történelmi szempontból ma már lényegében semmit sem számít, mert ezek mind csak feltevések és utólag, egy évezred távlatából az akkori adottságok között megszületett döntést, ma ezer év után nem lehet semmisnek nyilvánítani. Az alternatívákra esküvők állításai pusztán csak feltevésekkel „igazolhatók”. Jóllehet, hogy mai szemmel egészen másképp látjuk a dolgokat és megítéléseink szerint István hatá-

rozata, a német és római út választása, nemhogy megtartó erő, de nemzetünk tragédiája volt. Jóllehet, hogy Géza majd fia István, őszinte jószándékkal és a nemzeti jövőt szemelőtt tartva igyekeztek politizálni, csakhogy gyermekes hiedelmük, nemhogy visszhangra nem talált, de éppen az ellenkezőjét váltotta ki nyugati szomszédainkból.

Míg István királyunk a németek és Róma felé közeledésével a magyarság iránt a jóindulatot, megértést és a békés együttélést igyekezett kialakítani, addig nyugati szomszédaink e szándékot igen ügyesen saját egyéni céljaik elérésére használták fel, a magyarság meghódítására. István királyunk e szándékát, mai történelemszemléletünkkel vizsgálva, a valóságos eseményeket kiértékelve, igen kedvezőtlen színekben látjuk elsősorban azért, mert az Etelközben történt Vérszerződés megszegésével alakította ki központi királyi hatalmát, mely a magyarság vesztére leginkább abban nyilvánult meg, hogy az akkori magyarság lelki, szellemi egységét nyugati barátkozásával megbontotta. Lehetséges, hogy a szándékok jók voltak, de a kivitelezés végzetes volt a magyarság számára. Az új friss erőtől duzzadó nemzet lelkülete meghasonlott és az új vallás, az új szokások erőszakos bevezetésével magyar, a magyarnak ellensége és történelmünk folyamán először, magyar a magyarnak elnyomója lett. A szabad magyar az új hűbéri rend urának rabszolgájává vált. Bármennyire is igyekeznek egyesek ezeket a tényeket felmagasztalni, a való igazság, hogy az egész nemzet egysége megingott, pártokra szakadt és ez a különböző pártokra szakadás, ezer és ezer magyar életébe került. Az átmeneti időszakban, a régiből az újba, a királyi hatalom védjegye alatt, magyar mérsárolta a magyart, míg nyugati szomszédaink mosolyogva nézték megkezdett haláltusánkat. Német és római befolyással, megtudták győzni István királyt arról a téves felfogásról, hogy nemzete érdekeit szolgálja, amikor Magyarországból különböző nemzetiségi országot formál, mert azt jól tudták, hogy egy ilyen különböző nemzetekből álló hatalom tartós nem lehet, előbb-utóbb magától összeomlik. István rövidlátásának következménye volt az is, hogy fiának ezt a szellemet hagyta örökül. Nyugati szomszédaink viszont ezalatt igen éberem öröködték a felett, hogy lehetőleg egy nemzetből álló, egységes nemzeti államokat alakítsanak ki, mert jól látták, hogy csakis ez

az egyetlen út a nagynemzetté való fejlődéshez. Ezt viszont az István óta lepergett európai történelmi századok be is bizonyították. Annak ellenére, hogy hivatalosan, a királyi hatalom erőszakának hatására áttértünk a római katolikus hitre, német szomszédaink, a pápaság áldásától kísérve igyekeztek meghódítani, bekebelezni bennünket.

István király halála után, Henrik német császár 1074-óta készült az ellenünk irányuló hódító háborúra. Első Endre királyunkat például sem Ő, sem a pápa nem ismerte el törvényes királyunknak, a már István korában behozott német uralkodó családok sarjadékainak trónöröklési jogait hirdetve. Annak ellenére, hogy Henrik segítette IX. Leó-t a pápai trónra, a viszály közöttük kieleződött és Leó Endréhez fordult segítségért. Endre királyunk az első hazai „pogány” lázadásokat leverve, Magyarországon visszaállítja az Egyház hatalmát és befolyását. Leó „hátlából”, az első alkalommal Henriket, Endre királyunk elleni hadjáratra buzdítja. 1050-ben már teljes háború, Endre részéről védekező háború folyik Henrik ellen a nyugati végeken. Endre öccse, az akkor még Béla herceg, teljes győzelmet arat a németek felett és kiveri őket a Dunántúlról a pápa legnagyobb elégedetlenségére. A béke csak 1056-ban áll helyre valahogy, mert III. Henrik meghal és trónját 10 éves fia, IV. Henrik foglalja el, aki még túl fiatal ahhoz, hogy kelet felé hadjáratokat vezessen. Ezalatt az idő alatt azonban az országban a király körül lézengő németek Endrét teljesen Béla ellen hangolják és a két testvér halálos ellenségévé lesz egymásnak. Itt a kezdeti csirája, a közöttünk szokássá vált „Turáni átoknak” mely valójában „német átok”. A németektől való félelmében II. Boleszló, lengyel herceg Bélát támogatja, míg Endre a német befolyás következtében, német és cseh szövetségesekre támaszkodik. Az ország ismét kettészakadt, Endre és Béla pártiakra.

Endre halála után, a németek 1063-ban már újra nyílt háborúba kezdenek, hogy Bélával szemben a német barát Salamont juttassák a magyar trónra. Ekkor már VII. Gergely pápa is nyílt követeléssel áll a magyarok elé és legfelsőbb hűbérúrnak akarja magát a magyarok által elfogadtatni. Jellemző az akkori magyarságunk gyermeketeg naivitására, hogy a pápa ilyenirányú követeléseivel szemben teljesen érthetetlenül állnak és nem képesek fel-

fogni, még a katolikus magyarok sem, hogy ilyesmi előfordulhat. Közben Bizánc sem marad tétlen és Dukász Mihály 1074—75-ben, a korona alsó részét küldi ajándékba Géza királyunknak, hogy ezzel az aktussal Bizánc befolyása alá kerítse a magvarságot. Közben állandóan harcban állunk a németekkel. 1091-ben becsületes és igaz királyunk László, teljes csömörrel írja egyik levelében: „Én is bűnös ember vagyok, mert a földi hatalom javát súlyos büntények nélkül előmozdítani nem lehet”.

Ezeket a mondatokat egyébként a teljes jámborságra és szent életre törekedő királyunkból az állandó harcok, háborúk és gyilkosságok váltották ki, melyeket ugyan lelke mélyén elítélt, de a királyi hatalommal járó felelősség következtében kénytelen volt ezt így folytatni, a nemzet függetlenségének érdekében. De talán lelke mélyén azt fájtalta legjobban, hogy 1081-ben Salamon, hatalmának visszaszerzésére német erővel tört az országra és ismét magyar irtotta a magyart, külső segítséggel. Az állandó harcok következtében 1051 óta az országban igen nagy méretekben elszaporodott a lepra és a bélpoklosság, mert a rettenetes nyomorban még a halottakat sem tudták eltemetni. A kőborkutyák és a farkasok martalékává válnak az oszladozó testek. Mindezek a szomorú állapotok egyre csak fokozódnak és a magyarság egyik pártja, minden lelkiismeretfurdalás nélkül megszárolja a másik párt híveit, miközben a németek az országban ezt a belső tüzet egyre jobban szítják.

Frigyes osztrák herceg, közvetlen a tatárjárás előtt, nagyhangon kihirdeti Európában, hogy a magyar koronát Hohenstaufen-i Frigyes német császár lábai elé fogja rakni és őt a magyarok hűbérurává fogja tenni. A németek a magyar főurak segítségével igyekeznek ezt elérni, amit nyíltan meg is mondanak. IV. Béla királyunk 1235. október 14-i koronázása után, valamennyire megfékezi a német befolyást és a német hűbérúri álmok akadályokba ütköznek, de ugyanakkor a tatárok már Európában vannak. 1241. február 12-én a tatárok már Erdélyt és a felvidéket dúlják, de IX. Gergely pápa ezzel mitsem törődve, keresztsháborúra szólítja fel IV. Bélát, II. Frigyes elleni harcához, kiátkozás terhe alatt. Szerencsétlen nemzetünk és még szerencsétlenebb királya IV. Béla, a nyugati „keresztényekhez” fordul segítségért, de Harcos Frigyes Bélát elfogja, és bevonul a Dunántúlra, hogy

birtokba vegye „jogos örökségét.” Béla királyunk emberfeletti erővel újraépíti az országot, de jó katolikus létére a pápa szavait, mint Szent Péter utódjának kinyilatkozásait fogadja és naív egyszerű hitével nem látja meg Ő sem, hogy Róma nem törődik sem vele, sem elhagyott népével, hanem csakis a pápai hatalom kiterjesztésével, a pápai dinasztia megteremtésével. Hitében való álhatatossága csakis csalárd eszközzé aljasodik le nyugati szomszédaink, keresztény szomszédaink világi hatalomért folytatott harcában.

Közben a történelem homokóráján irgalmatlanul peregnék a percek, az évek. A pápaság különböző dinasztiai megalakítására törekszik és kihasználva a katolikus Európa keresztényi hitét, hol az egyik, hol a másik keresztény nemzetet kergeti háborúba a másik ellen, világi hatalmának biztosítása érdekében. Közben erőre kapnak a frankok, a spanyolok, kialakul az angol királyság, Európa északi részein a skandinávok növekednek számottevő nemzetté, de mindezek közül a németek az, amelyek a rengeteg háborúskodás ellenére, de biztosan erősödik. Itália a számtalan kis városállamával képtelen egységbe kovácsolódni és talán ez a félsziget az, melynek városállamai a legtöbbet szenvednek a pápák világméretű törekvései következtében. Rómát több ízben felgyújtják, kirabolják, hol franciák, hol spanyolok, németek foglalják el, de a kiégetett, kifosztott Róma mégis mindig talpraáll, mert a keresztény világ templomainak felmérhetetlen bevétele, köztük a magyarok tizedei is, — mind a pápai, vagyis „Szent Péter ládájába” vándorolnak. Miközben a pápák szinte hagyományos következetességgel a ma kötött szövetséget holnap már felrúgják és újabbat kötnek. — Sok esetben azt sem tudták, hogy tulajdonképpel kikkel is állnak szövetségben és kik az ellenségek. Az utolsó törvénytelen Medici ivadék, VII. Kelemen pápa például a Mohácsi vést megelőző években oly bonyolult katonai és politikai manőverezésekbe gabalyodott, hogy a nagy zűrzavarban azt sem tudta, ellenségével vagy szövetségével beszél-e, amikor valakit fogadott. Jellemző éppen erre az időszakra, hogy VII. Kelemen mindent feláldozott, még Rómát is felégettette az V. Károly spanyol király és a francia rivális Ferenc közötti háborúban. Csak érdekesség kedvéért meg kell említenem, hogy például mikor a török már Mohács alatt állt jóformán, 1526. május

22-én Cognac-ban, szent szövetséget kötöttek; a pápa, Velence, Milánó és Ferenc francia király között, V. Károly spanyol császár ellen, akit éppen VII. Kelemen koronázott császárrá miután a spanyol katolikusok és a német lutheránusok felégették és kirabolták Rómát. Jellemző ezekre a szent szövetségekre, hogy miután Róma elesett, V. Károlyt VII. Kelemen pápa császárrá koronázta Bolognában 1529 decemberében. Azonnal spanyol csapatokat bocsájt rendelkezésére, VII. Kelemen előző szövetségeseinek a kiverésére és a firenzei köztársaság megsemmisítésére, azért, hogy az állítólag Kelemen pápa fiának hitt, Alessandro de Medici-t, a firenzei trónra tudja ültetni. Ebben az időben Machiavelli tanácsolta a pápának, hogy a viselkedése egyáltalán nem illik össze Szent Péter utódjának a méltóságával, mire VII. Kelemen azt válaszolta:

„Tisztán látom amire rá akar mutatni, azt is tudom, hogy mi lenne a helyes út, de ebben a világban az ideálok nem egyeztethetők össze a valóságokkal és az, aki az idealista fogalmak megvalósításán fáradozik csakis bolondnak minősíthető”

Szándékosan választottam ki ezt az időpontot, azaz VII. Kelemen pápa uralkodásának az idejét, mert mi szerencsétlen magyarok, éppen e töröktől fenyegetett válságos időkben, mint hithű katolikusok, VII. Kelemen pápa egyre fogyatkozó és örökös háborúitól kimerülőben levő kincstárába rengeteg aranyat küldtünk, annak ellenére, hogy II. Lajos királyunk központi kincstára és központi királyi hatalma a mélypontján járt, így a török veszély elhárítására képtelen volt egy ütőképes hadsereget összehozni. A Cognac-ban megkötött szent szövetség után, Velence megbízottja nagysebtében megegyezést kötött a törökkel, hogy az csak Budáig fog előnyomulni és ott meg kell állnia. Tehát itt már ez a keresztény nyugat kiszolgáltatott bennünket a keletről jövő „barbár” uralomnak és úgy a pápa, mint a mi hiedelmeink szerint egyformán veszélyeztetett németek, a törökkel mitsem törődve, egy Frundsberg György nevű német generális vezetése alatt, közvetlen Mohács után, miután látták, hogy a török nem hajlandó tovább menni Budánál, 25.000 főnyi sereggel egyesültek a spanyolokkal, inkább Róma kifosztására indultak 1526 októberében. Ezekben az időkben a helyzetet még jobban komplikálta VIII. Henrik angol király házasságának fel-

bontási kérelme, így az európai szinten megjelentek az angol csapatok is, abban a reményben, hogy így a pápa hajlandó lesz felbontani VIII. Henrik házasságát. Sok esetben az angolok azt sem tudták, hogy melyik csoport kinek az oldalán áll és volt, hogy a pápa szövetségeseit verték szét és lebarátkoztak a spanyolokkal.

V. Károly nemcsak spanyol császár, de Ausztria uralkodója is volt, így törekvéseit kelet felé, azaz Magyarország felé nem adta fel. Mitsem törődve a török „veszéllyel”, mert az Európában rá veszélyt nem jelentett. Kizárólag az alkalomra várt, miután a pápaságot térdrekenyszeríti, mert így valójában Európa császára lévén, a — „magyarok által lakott területeinket, nem lesz nehéz visszahódítani a töröktől” — álláspontja alapján, nyugodtan Európa nyugati részeire koncentrálhatta minden figyelmét hatalmának megszilárdításában.

A törökökben mondhatnánk sokkal több „keresztényi” szellem uralkodott ezekben az időkben, mert még Hunyadi Jánost megelőző korszaktól kezdődően igyekeztek a magyarsággal jóbaráti viszonyt és szövetséget keresni. Sajnos a magyar királyi hatalom ezekben az időkben, kivéve az egyetlen Mátyást, nem látta át a valóságos politikai helyzetet és a német befolyások következtében nem látták meg azt a közelgő katasztrófát, mely Mohácsnál beteljesedett. Az ország teljes széttagoaltsága, lelki meghasonulása, a Dózsa-féle lázadás leverése után, szinte szabad prédaként kínálta magát úgy a német hódító törekvéseknek, mint Mohácsnak. De, mint azt előbb említettem, a török még Mohács előtt is tett egy utolsó kísérletet az „ostoba magyarok megmentésére” mintahogy azt az egykori török krónikák feljegyezték. Mi hithű keresztények viszont feláldoztuk magunkat azért a kereszténynek csúfolt Európáért, mely elsőként igyekezett megsemmisíteni nemzeti létünket, már évszázadokkal Mohács előtt.

Jóllehet egyes jámborabb lelkek felhozhatják azt az érvelést, hogy a keresztény Európa ebben az időszakban egy általános krízisben szenvedett, mert Luther Márton akkor már kiszegte a Wittenberg-i székesegyház kapujára a 95 pontból álló téziseit (1517. október 31.) mely megszülte a német Lutheránizmust. Éppen ezekben az időkben járták Kelemen pápa ügynökei Európát, köztük hazánkat is, ahol zenekarral az élen bevonultak az ügy-

nőkök a városba és árulták a búcsúleveleket. A pápai pénzszerzési géniusz mesterműve volt ez az aktus, mert elhitette a jámbor kereszténnyel, hogy már itt a földön megszabadulhat a túlvilági büntetéseitől, vagy a tisztítótűztől, kellő anyagi áldozatok árán.

Az eredeti ötlet tulajdonképpen Giovanni de Medici, azaz X. Leó pápától származott. X. Leó, pápasága idején számtalanszor hangoztatta még a nyilvánosság előtt is: „Mily hasznos egy dolog számunkra ez a mesebeli Jézus, mert generációkon keresztül biztosítja számunkra a föld összes elérhető kincseit”. Egy hatalmas pápai lakoma alkalmával megkérdezték tőle a környezetében levő jámborabbak, hogy mi a véleménye a túlvilágról, mire azt válaszolta: „éppen annyi esélyed van a túlvilági életre, mint annak a sült csirkének amit éppen megettél”.

Ugyancsak X. Leó álláspontja volt a politikában az, amit utódai is híven követtek, hogy „azért, mert ma megkötöttünk egy szövetséget valakivel, ki vagy mi tarthat vissza bennünket attól, hogy még aznap ne kössünk szövetséget annak ellenségével is.”

Mivel X. Leó igen nagystílusúan élt, ami a pápai állam jóvődelmét jóval túlhaladta, így bőkezűen árulta a püspöki süvegeket. A 23 esztendő Brandenbúrgi Albert is vásárolt egy püspöki süveget az ezzel járó kiváltságokkal együtt, 24.000 arany dukátért, ami abban az időben óriási összegnek számított. Mivel pénze nem volt, így kölcsönért folyamodott a Fugger nevű bankházhöz. X. Leó tanácsára, aki egyébként a bankháztól jutalékot kapott az effajta kölcsönök után. Így Albert, a Magdeburg-i püspökség címéért teljesen eladósodott. A jóindulatú pápa engedélyezte Albertnak, hogy egy újabb kereszteshadjárat költségeire bűnbocsájtó leveleket bocsájtathat ki, melyeknek összegét osszák meg úgy, hogy a befolyt pénzek fele X. Leó-t illeti, míg a másik felét osztozzon Albert és a Fugger bankház. A jámbor hívek pénzzé tették jóformán mindenüket, hogy az eléggé költséges bűnbocsájtó leveleket megvásárolják, hogy a túlvilági büntetéseikből valamicskét letudjanak már itt a földön. Híre kelt ennek hamar más püspökségek között is, akik kikövetelték ezt a jogot a pápától maguknak is. Ez a módszer azután VII. Kelemen és más pápák idejében is a legbiztosabb anyagi forrásnak bizonyult. X. Leó idejében ennek az ügynek a megszervezését egy Tetzelt Já-

nos nevű dominikánus szerzetesre bízták, aki a leveleket meg is szövegezte. Tetzelt röviddel ezután, Wittenberben „felfedezte” a nyomdát, így a többi már gyerekjáték volt a levelek kézzel való másolásához képest. A készen kinyomtatott bűnbocsájtó leveleket Tetzelt által megállapított áron nagyban vásárolták a püspökök és saját hatáskörükben, kerületeikben, búsás haszonnal továbbadták. A pápát csak az érdekelte, hogy a Tetzelt által nyomtatott levelek után, a Tetzelt által szabott árakból megkapja a neki kijáró részt.

Az anyagilag tehetősebbek nemcsak az eddigi életükben elkövetett bűneikért vásároltak búcsúleveleket, de Tetzelt módosította a dolgokat, hogy a még el nem követett bűnökre is lehet előlegben bűnbocsájtó leveleket vásárolni. Így akadt olyan személy is, kinek hagyatékában 1500 évre előre szóló bűnbocsájtó levélhalmazt találtak. Az örökös természetesen borsos áron továbbadta e nagyszerű örökséget.

Időszámításunk 328. évében, amikor Konstantin áthelyezte székhelyét Rómából Konstantinápolyba, Rómát otthagya, jómagyar kifejezés szerint az ebek harmincadjára. Ettől az időtől kezdve az egyházi hatalom összekapcsolódott először a római világi, polgári hatalom gyakorlásával is. Ez a kettős hatalom igen jól betöltötte szerepét az abszolutizmus kialakítására és a római uralkodóknak, kik egyben a pápai hatalmat is gyakorolták étvágyuk egyre nőtt. Mint egyházi hatalmasságok uralmukat kiterjesztették egyre nagyobb körben először Itáliára, majd Európára. Ugyanakkor Konstantint megtagadták és egyeduralmat hirdettek, vagyis Bizánc riválisává váltak úgy egyházi, mint a világi hatalom kiterjesztésében.

A Theophylact ház, Marózia-tól kezdődően minden erejét a dinasztia megalapozására koncentrált a pápai hatalomnak, utódai számára való biztosítása érdekében. A római egyháztörténelem tulajdonképpen örökösödési harcok, dinasztia harcok története ebben a korban és maga a keresztény hit, tulajdonképpen ezeknek a hatalmi törekvéseknek az eszközévé aljasított le éppen azok által, kiknek elsőszámú hivatása lett volna e hitet valóban, a Jézusi tanítások alapján terjeszteni és, mint egyházfőknek elsősorban saját életük példáját szolgáltatni a keresztény világ, a keresztény tanok mindennapi életben való alkalmazásá-

ban. Mint ismereteseek az események, a vallás és az Egyház, csakis a küzdőfelek, a birtokonbelüliek helyzeti energiáját növelte csak, hatalmi törekvéseik kivitelezésében. Ezekre a hatalmi harcokra, „szent háborúkra” emésztődött fel, a keresztény világra kivetett tizedek, egyéb egyházi adók a különböző katolikus országokban.

Történelmi tragédiánk, hogy mi is beleestünk ebbe a csapdába és míg katolikus királyaink a pápák kegyeit keresték, az ország jövedelmének, a magyar jobbágy verejtékének gyümölcse kivándorolt az országból. Elmondhatjuk magunkról, hogy sokkal hüebbek voltunk a keresztényi ideálokhoz történelmünk folyamán, mint a saját jólfelfogott nemzeti létérdekeinkhez a pápasággal szemben. Lehet, hogy egy nemzeti nosztalgia áldozatává váltunk, amikor a „keresztény Európa védelmezőjének” címevel ruháztuk fel magunkat és e nemesnek hitt feladat teljesítése következtében hajlandók voltunk megtagadni évezredekre visszanyúló történelmi múltunkat, hitünket és soha nem jutott eszünkbe, hogy egyszer valóban nagyító alá vettük volna az Egyház valószínű hivatását és szerepét hazánkban, hanem álhatatos keresztények módjára, jóformán kiirtottuk sajátmagunkat.

A Mohácsi-vész ideje történelmünk folyamán egy annyira nyílt és minden leplet lerántó képet adott számunkra úgy a pápaság mint a németység irántunk táplált érzelmeiről, hogy mai szemmel teljesen érthetetlen az a tény, hogy úgy a főuraink, mint nemességünk nem látták meg ezeket a valóságokat és inkább a Dózsa-féle lázadás után lemészároltak 60.000 parasztot, mintsem látszatos kiváltságaikból valamicskét is engedtek volna, az egyetemes nemzeti érdekek biztosítására. Így nem csoda, hogy a nyugati és a keleti történelmi malomköveket forgatók mosolvogva szemlélték halálos vergődéseinket és ahol csak egy mód kínálkozott arra, nemzeti szabadságunkat eltiporták, nyomorba és szolgaságba taszították a nemzetet. A reformációk idején valami nemzeti feléledés ugyan tapasztalható nálunk, de hibája ezen törekvéseknek is az volt, hogy Róma helyett a magyar munka verejtékének eredménye, egy másik idegen országba vándorolt. Közben a keresztényi hitben való meg hasonlításunk ezen formája, mégjobban széttagolta a nemzetet, egyik magyar mostmár mégjobban gyűlölhette a másik magyart vagyis az egyik „keresztény”

magyar, Jézus nevében irtotta a másik „keresztény” magyart.

Nem szeretném, ha az olvasó abba a tévedésbe esne, hogy rólam valamilyen „egyházellenességet” tétélezne fel. Az én saját meglátásaim szerint, szerény véleményem szerint, számomra az „Egyház” magas pedesztálra emelt nimbusza, nem jelent semmit. Részemről mélységesen Isten-hívő és szerető egyén vagyok, éppen ezért mindezen földi dolgokat, mint „Egyház, vallás” stb., egészen más, a saját magam logikus elképzelései és Istentől rendelt szabad akaratom teljes élésében, ezen jogaimon belül, alakítom ki magamnak az én egyéni Istenhitemet. A történelmi események vizsgálatánál azonban az események és a történések kiértékelésénél sem előítéletek, sem szimpátia vagy egyoldalúság nem vezérel valamilyen irányba, hanem kizárólag a tényeket veszem figyelembe. Ne essen az olvasó abba a hibába, hogy a Jézus-hit vagy a keresztény tanítások és erkölcsi felfogások eszmeiségét vagy azok értékét kívánom itt boncolgatás vagy kritika tárgyává tenni. Maga az Egyház, mint világi hatalom ebben a kérdésben teljesen elválasztandó magától az un. keresztényi tanoktól, a keresztényi szellem, azaz helyesebben mondva a Jézus-i tanításoktól. Egy, a földi emberekből alakított, hatalomra törő gyarló emberek cselekményeiről van szó és azok tetteit vizsgáljuk abból a szempontból, hogy ezek az emberi cselekmények milyen kihatással voltak sorsunk, magyar történelmünk alakulására. Tehát az egyén Isten-hite egyáltalán nem hozható kapcsolatba, jelen esetünkben annak a szervezetnek a cselekményeivel, melyet úgy hívnak, hogy Római Egyház.

Ezt azért bocsájtom itt előre, mert történelmünk boncolgatásánál sajnos, arra a megállapításra kell jussunk, hogy a német és római, magyart elnyomó törekvések mindenkor kéz-a-kézben együtt haladtak egymással és különösen a magyar történelemben e két tényező oly szorosan összefügg, hogy nem lehet megemlíteni az egyiket anélkül, hogy a másik szerepét elhallgassuk. Viseljen bár akármilyen papi talárt vagy tiarát valaki, ha az nemzeti szabadságunkat, nemzeti létünket cselekményeivel veszélyezteti, akkor nem eshetünk abba a hibába, hogy a bíort viselőkkel együtt hazudjunk, egymást ezerév után még mindig ámtígassuk, elképzelt, mesterségesen mindannyiunk fölé emelt, arra érdemtelen személyeket vagy szervezeteket valamilyen érinthet-

lenségi jogokkal felruházzunk és az ellenünk elkövetett bűneiket elhallgassuk csupán azért, mert bűneik takargatására, módjukban állt az Egyház szentnek vélt fogalma mögé bújni a bírálat és a felelősség elől.

Történelmünk folyamán nem magam vagyok az első, — ezen a téren, — aki megkísérelte végigkutatni utolsó évezredünk alatt, a németiség és más népek nemzeteltipró törekvéseinek hátterében, nyíltan is megjelenő közvetlen okozóját, buzdítóját, ki nek képviselői velünk egy hazában, igen magas kiváltságok között, minden körülményekben, a legjobb és legtöbb földi javakban dúskáltak. A kutatásoknál kiderült, hogy Róma, vagyis maga az Egyház, hazánkba küldött hivatalos képviselői voltak ezek, vagyis a papság. Természetes akadtak kivételek is, de ezek viszont nem befolyásolták vagy legalább is nem változtatták meg a folyamatos és következetes céltudatosságát a velünk szemben tanúsított római magatartásnak.

Közvetlen a Mohácsi vész után azonban itt-ott, akadnak már akik ezt meglátták és fájdalmas felismeréseik következtében kényszerültek a következők megírására:

„Meg akartuk ezen cselekedetünkkel bátor jószívűségünket is mutatni. Nem állottunk tehát azon rendnek bemutatására, amely szent rend az ötet követőinek sokasága miatt félelmetes, hivataljával s számlálhatatlan jövedelmével negédes, rettenetes erejében biztos, aki markában tartani állítja az átkoknak rettenetes mennykövét, osztogatja az áldást, bír a szentségekkel, s a mennynek és pokolnak kulcsaival; egyszóval olyan eszközökkel hatalmas, amelyekkel a félelmes gondolkodású, gyarló embert természeti helyzetéből kiforgattathatja. Ó haza, nézd körül magadat, s mérd meg ezt kormányozásodnak mérőserpenyőjével!

Tartottunk attól is, nehogy első Ulászló királyunknak sirhalmához vezessen bennünket a papi rend, s rajtunk késő maradékunk, mint szintén mi, a Várnánál elesett eleinken eképpen siránkozzon:

*Kannát vérözönnel feste Róma vére,
Sirva néz a magyar Várna mezejére.
Tanulj ember! kiki vigyázzon hitére,
Melyet egyszer letett istene nevére.*

*A papok! csupáncsak papok unszolatára
Játszottam az éggel hitszegők módjára:
A pap hát az oka, hogy nemem csúfjára,
Jutott magyar nemzet török igájára.*

Mert noha Batthyány, Kollonics híres érsekeket, Esterházy, s más nagy püspököket, s ezeknek hazám iránt tett érdemeiket, s familiáikat érdemek szerint becsüljük, érdemes személyeiket illendően tiszteljük: de már egyszer Mohácsnál Tomori Pál kalocsai érsek által rosszul vezéreltetvén, többé oly vezérekre hallgatni nem merészelttünk.

*Noha tehát Haller szerint ki nem kiáltjuk is, hogy:
Nem volt, nincsen s nem lesz oly szörnyű gonoszság,
Melyet nem tett, térszen, s tehet a szent papság,
mindazáltal mindeneknek javasolván javasolhatjuk:
Ezt kerüld! Fekete, s hosszú a ruhája,
Így szólt Juvenális, s egy zászlósúr szája.”*

(A XVI. századból fennmaradt töredékből kivéve egy „röp-iratból”).

Mire európai történelmünk elérkezett a Szatmári-béke idejéhez hazánk már annyira szétzilált állapotban volt, hogy valóban isteni csodának számított, hogy ma még magyarságról egyáltalán beszélhetünk. A helyzet tragikumára jellemző, hogy egy magyar főúr gróf Pállfy János, aki egyébként horvát bán, I. József Ausztria császára képviselőjeként, a Majtényi síkon békét köt egy magyar fejedelmet, II. Rákóczi Ferenczet képviselő gróf Károlyi Sándorral 1711. május 1-én. Ezen a napon a kuruc seregek maradványai letették a magyar szabadság vérről áztatott zászlait, hűséget esküdtek a császárnak és szétoszlottak. Nemzeti szabadságunk nagy reménysege pedig idegenben kényszerült leélni hátralévő éveit.

A Majtényi-síkon végződött szabadságharcunk nem az elenség erejének a győzelme volt, hanem nemzeti meghasonlottságunk, ki-ki a maga egyéni érdekeit hajhászó, egyéni politikai érdekeknek a szemelöttartásából eredő megosztottságunk, nem-

zeti öntudathasadásunk évszázadokkal előbb született csirái fojtották meg e nagyszerű nemzeti törekvésünket.

Bármilyen szépen és diadalmasnak tetszetően írták meg egyesek eddig európai történelmünket, a pusztá mezítelen valóságában az nem más, mint nemzeti függetlenségi harcok, nemzeti függetlenségi háborúk folyamatos láncolata az, kisebb-nagyobb hézagokkal, mely időszakok alatt a nemzet közvetett vagy közvetlen német elnyomás alatt sinylődött, A németiség soha nem mondott le a Kárpát-medence uralmáról!

A Majtényi síkon lezajlott események után önálló nemzeti életről Magyarországon beszélni nem lehet! Akik megmaradtak, mármint birtokaikban, azok minden fenntartás nélkül császárhűségüknek bizonyítékát kellett adják, mert ellenkező esetben földi javaiktól megfosztva vagy börtönökbe kerültek, vagy kivégezték őket, de maradt még egy választás is számukra, az idegen földre menekülés, mely nemzeti szempontból egyenlő volt a megsemmisüléssel. Az idegen földön utódaik megszűntek magyarok lenni. Így az a rétege a magyarságnak, mely a magyar nemzeti öntudatot, nemzeti szabadság gondolatát jelentette a magyarság számára, az osztrák uralom alatt eltávolítatott a magyar közéletből. A nemzet belezuhant egy tetszhalálba és várta a fejleményeket. A jobbágy szempontjából lényegében mindegy volt, hogy földesura, császárhű, vagy a nemzeti szabadság híve, mert ugyanúgy megmaradt teljes kiszolgáltatottságában földesura kényének kedvének számára az sem jelentett különbséget, hogy életének-halálának ura magyar, német, cseh, vagy valamilyen szláv eredetű ivadék, mert azok nyelvét úgysem beszélte, azokkal semmilyen közössége, közös érdeke nem volt. El kell tekintsünk az igen kevés kivételektől, de az általános jelenségekre ezek csak rányomták a szabályszerűség bélyegét. Az ország hivatalos nyelve a latin vagy német volt, a magyart csak a pórnép beszélte. Sőt egyes körökben lealacsonyítónak számított a magyar beszéd. A császári hivatalnokok, az egyházi képviselők, érdekeiket nagyszerűen összehangolták s mindkettő a jobbágyot nyúzta, mely tulajdonképpen a magyar nemzetet jelentette a maga gyakorlati valóságában.

A jobbágyoknak nem volt szabad költözködési joga, azt földesura, hűbérura odatelepitette ahová éppen szeszélye kívánta.

Az egyes kiváltságokat élvező kisnemes számára is nehezebb idők következtek, mert földjeinek művelésében a jobbágyokra kellett támaszkodnia, mert önmagának büszkesége ugyan meg nem engedte, hogy valamilyen alkotó munkát is végezzen. Ezt „őseinek fogason függő rozsdás kardjának” emléke nem engedte meg számára. Városi polgárságunk teljesen idegen elemekből tevődött össze, a hazai uraktól kibérelt munkaerő egyre magasabb árat kívánt, így munkaerő importra rendezkedtek be, ami gyakorlatilag azt jelentette, hogy a Balkánról, Keletről és a török által megszállva tartott vidékekről menekülőket telepítették le az országban és az amúgyis megritkult magyarságot ezen idegenekkel mégjobban felhígították.

Voltak ugyan látszólagos engedmények, kivételezések, de nagy általánosságban a helyzetre jellemző a németesítési folyamat. Apróbb elszigetelt csoportok, egyes helyiségek lakosságai saját városaik és vidékük kizárólagos érdekeit szemelőtt tartva igyekeztek valahogy a császári önkény ellen harcolni. Valamilyen formában az un. magyar alkotmányban megszabott jogaikra hivatkozva igyekeztek a felszínen maradni. Általános, egységes nemzeti törekvésekről azonban ezekben az időkben beszélni nem lehet.

A tetszhalálból azonban megindult egy lassú eszmélési folyamat, mely a Szatmári béke utáni időket látva, kutatni kezdett a múltban és felmérve a jelen helyzetet, meglátta, hogy tulajdonképpen hazánkban a császári elnyomás egyik leghűségesebb szövetségese maga az Egyház. A látszatra megtartott Országgyűlésben és a mindennapi életben a papság gátolta az emberibb, szabadabb élet kialakulását. A hívektől a jámborság és alázatosság jegyében követelte, hirdette a császárhűség Istentől való elrendeltetését. Ebben a légkörben születik meg egy kiáltvány 1791-ben. Megjegyezni kívánom, hogy e kiáltvány születésének idejében még sem Engels, sem Marx nem létezett, így feltételezhetjük a kiáltvány szerzőiről, hogy un. „egyházellenességük” őszinte nemzetszeretetből fakadt.

Minek a Pap
az
Ország Gyűlésében?

(Az eredeti szövegben minden S betű helyett még F betű van írva, így a könnyebb olvashatóság érdekében magam írtam át az F-eket S betűre.)

A' Magyar Ország Papi-rednek
az Ország Gyűlésben helyének
lenni nem kellene.

Szabad minden embernek szabadon és igazán gondolkodni, de főképpen a hazafiaknak kötelessége is, hogy azokról, melyek hazájának akár jó, akár mostoha állapotját érdeklik, ne csak gondolkodjon, hanem gondolatjait, amennyiben neki hasznosnak látszanak, ki is nyilatkoztassa. — Az ilyen gondolkodásnak neme a jószívű hazafiban, akár helyes legyen az, akár nem, mindenkor dicséretes, mivel az első természetesképpen, a második pedig legalább az ő vélekedése szerint szolgálhat az ország boldogságának elnyerésére és az első mindenkor hathatós gyökeret verhet a nagy szivekben, a második pedig az igazságnak nagyobb megismerésére szolgálhat. Szabad legyen tehát nekem is megmutatnom azt, amiben a hazámat igazán szerető szív kalauzom és amiben teljes meggyőződéssel vagyó, világosságra hoznom, tudniillik hogy a magyarországi papi rendnek az ország gyűlésében helyének nem kellene lenni. Ezen megmutatandó feltételt bennem senki erkölcselenségnek, senki személyt gyűlölő vakságnak nem tulajdoníthatja, mert ez agy hazáját igazán és szívből szerető hajlandóságból származott. Nem is az a feltett célja igyekezetemnek, hogy a papi rendet az ország gyűlésiből kicsukni kívánnám, mert, hogy ott helye vagyó, az bizonyos, de kellene e lenni? Vagy sem? ez már más kérdés, amelyben foglaltatik igyekezetem célja.

PARAGRAFUS 1.

Először is, amidőn feltett célokat világos napfényre akarom kihozni, az forgott előttem, vajjon mikor és miképpen nyerte a magyar papi rend azt a just, hogy az ország gyűlésében helye és szabad szólása legyen? Ily gondolkodásomban félretévén a nemesi praerogatívát, amellyel mindenkor birt, hazafiúi elmével

oly vélekedésben estem, hogy a papi rendnek ezen jussa becsúszott juss legyen. Tudjuk, hogy már első királyunk üdejében tartattak ország gyűlései, és ha az okos vélekedésnek helye lehet, a nemességnek fej szerint való megjelenése végett sokkal nagyobbak, mint ez utolsó üdőkben. Ez üdő alatt bejövén országunkban a keresztény hitnek szentsége, kezdett országunkban uralkodni a papi rend és pedig annyira, amint Szt. István első királyunk maga megvallja Imre fiához szólván: hogy a fejedelem is tarthatott tőle. (Si illorum — inquit — benevolentiam habebis, neminem adversariorum timebis,) tehát ha azokkal (püspökökkel) egyet nem értesz, félhetsz az ellenkezőktől. És pedig micsoda papok voltak ezek? Magyarok bizonyonnyal nem, mert ha azok lettek volna, dicsekedhetnének a mostaniak, hogy ezek után vagyó azon becses jussok az ország gyűlésében; idegen nemzetek voltak tehát, és pedig jobbára olaszok, akik élvén az alkalmatossággal, könnyen megnyerhették a szent királytúl, hogy azok elejbe helyeztessenek, akik országokért véreket ontották, és oly nagy rangban lévén, természetesen az ország gyűlésében is első helyet, mint a királynak tanácsosai nyerhettek. Arról tudniillik meggyőztetett (általok) a szent király, hogy ők, mivel papok, nem olyan emberek mint mások. Ezek az olasz papok elkezdvén egyszer a deák nyelvet (mely cselekedettel magoknak legnagyobb boldogságot, az országnak pedig hasonló boldogtalanságot okoztak), azzal jegyeztettek általok az országnak dolgai is a gyűlésekben, azokat pedig elkezdvén, természetesen folytatni is kellett; alig volt pedig nagyapáink közül, aki azon szólani és írni tudott volna, azért először is ezzel kellett bejönni a papi rend hatalmának, mely először lassan-lassan, azután pedig magok hatalmasságával nevedkedhetett. És még máig is azért, hogy a lelkekre vigyáznak, nem pedig azért, hogy az ország dolgaiban legfogatosabb serénységgel fáradoznak, viselik azt a legfényesebb nevet: első status. Amelyet nem papi (s annak előtte olasz papi) hanem világi vér érdemelne, mert az cseppent, az futott, az omlott ki azért annyi izekben, minekelőtt azt sem tudták volna eleink, mit jelent azon szó: klérus. Ezen ilyen könnyen becsúszott olasz papi jusnak érzi gyümölcsét a mi mostani papi rendünk és éppen azért ezen papi just eleitül fogva becsúszott jusnak méltán mondhatom, ami úgy lévén, nem sült ki egyéb belüle, ha-

nem hogy a papi rendnek az ország gyűlésében helyének lenni nem kellene.

PARAGRAFUS 2.

Másodszor, hogy a papi rend az ország gyűlésében jelen legyen, természetes létének célja ellen van. Mit ugyan annál könnyebb megmutatnunk, mentül fényesebb szemmel tekintjük kötelességöket. Ugyanis maga a Megváltó azt a kötelességet adta az apostoloknak, hogy a világot oktassák meggyőzéssel, okoskodással az evangéliumra, az istennek parancsolatainak megtartására, a hitre, a szeretetre, a jócselekedetekre és több effélékre. Seholsem parancsolja azt, hogy az ország dolgaiba vágjanak, hogy világi törvényeket hozzanak, hogy a határok terjedésére, tizedekre, katonságra, urbániumra és effélékre vigyázzanak, sehol sem mondja: hogy a hitnek dolgát az ország gyűlésében veszeke-déssel, gyűlöléssel, és mintegy erővel neveljék, vagy nevelni kívánják, hanem hogy szelídséggel, és okos meggyőzéssel oktassák a népet, amit ha cselekednének, azt veti hozzá a megváltó az anyaszentegyháznál szólván: A pokolnak ajtai erőtlenek lesznek ellene; — tudjuk pedig, hogy az ország gyűlései világi és az ország boldogítására és gyarapodására, kezdetitül fogva voltak rendelve. És ha papjaink nem ártották volna azokba magokat, a hit dolga annyiszor országgyűlést nem látott volna, vagy ha látott volna is, atyafiságos lett volna a megegyesülés és azért, hogy kék nekem, ami a testvéremnek fekete, soha vérében fegyveremet meg nem undokítottam volna. Soha nem jajgatna annyi familia, kiknek elei ugyanezért a földért, melyen hajdan az idegen papokat, mint annyi szomorú eseteknek okait hizlaltuk, elnyomorodását. Többeket lehetne ehhez mondani, de mivel ebből is kitetszik céloknak ereje, netalántán valaki gyűlölégről vádoljon, hallgatok; napfény ez, és ezért a merő vak is látja, hogy a papi rend az országgyűlésén megjelenjen, lételének valóságos célja ellen van, és ezért helyének sem kellene lenni.

PARAGRAFUS 3.

Azt mondom harmadszor, hogy a papi rend jelenlétele az ország gyűlésében éppen nem szükséges, és amidőn azt állítom,

vissza kell mennem ismét ezen jusnak eredetére, mivel azt mondhatná valaki: Szükséges volt hajdan, tehát most is az; én pedig azt mondom, hogy szükséges egyébképen soha sem volt: hanem, hogy a legrégebb időkben a feljegyzéseket megtegyék, minthogy arra akkori üdőben legalkalmasabbak voltak. Ugyanis ki mondhatná azt: hogy első királyunk üdejében, az ország dolgainak előmozdítására (ami egyedül a gyűlés célja) szükséges lett volna a papok jelenléte, holott, mint idegenek az országnak belső állapotját, a nemzetnek tulajdonságait sem esmerhették voltaképpen. De engedjük meg, hogy a tanácskozásban is bebocsájtkoztak, engedjük meg, hogy a fentemlített és más szükséges dolgait is az országnak értették. Engedjük meg azt is, hogy akkor jelenlételek éppen szükséges volt. Nem mondhatjuk mégis azt, hogy most szükséges, mert akkor iródeakért is Olaszországba mentek nagyatyáink. Most pedig, amidőn a világosodó világban édes hazánk is annyira felnyitotta a papi rendtől már régenten elaltatott szemeit, annyira kibocsájtotta ápolgató erejét, hogy magának ezer meg ezer oszlopokat, kiknek vállain a papi világban egészen elbágyadott tagjait már valahára csendes mosolygó álommal nyugtathatja, érdemlett; minekután hazánk annyi számtalan érdemes és mindenféle tudományokkal fényeskedő hazafiakkal nyájas kevélykedésre méltán indulhat és tulajdon fiaiban tudományokkal teljes tárházakat találhat, és pedig olyakat, akik fáradhatatlanul nem a magok hasznokért (nem a stólaért) hanem egyedül édes hazánk boldogságáért és annak törvényéért áldoznak, nem a visszavonás kikelendő legútálatosabb magváért, hanem az atyafiságos, sőt testvéri szeretetért szentelik munkálkodásoknak édes terhét; semmi szükség nincs valóban azokra, akik természetesen is más pályacélt futnak. Megvilágosodott már, megtudományosodott a nagyvilág és világoskodásának kellemetes sugaraival kedves hazánknak is nem fősvényen kedveskedett; nincs tehát már szükség azokra, akiknek (amit magok a religio dolgában, ahol éppen feküdt eddig boldogtalanságunk, megvallottak) lelkek esmérete ellen van a haza boldogsága. Ha tehát bizonyos az, hogy a papi rendre szükség nincs az ország gyűlésben, amint valóban oly bizonyos, mint a legvilágosabb igazság, bizonyos lészen az is, hogy ok nélkül vagy on, ha pedig úgy vagy on, akkor már

bátran bezárhatom vetélkedésemet, és azt mondhatom, hogy a papi rendnek az ország gyűlésében helyének nem kellene lenni.

PARAGRAFUS 4.

Megmutatván azt, hogy a papi rend az ország gyűlésében nem szükséges és ok nélkül vagyott, következik azt megmutatnom, hogy ha már jelen vagyott, jelenléte éppen nem hasznos. Nem sok elmetörés kell ezen negyediknek megmutatására. Szóljanak kedves hazánknak majd minden gyűlései. Szóljanak a sok törvények, ellenmondások és szóljon ugyanaz a bezárt (clausula) amelyet nemrégiben annyira megrostáltak az ország nagyjai; szóljanak ezek mert csak ők szólhatnak, és pedig könyvező szemekkel. Nincs azonban miközülünk is senki, aki ne tudná az ország boldogtalanságának és a gyűlések szerencsés folyása hátráltatásának kútfejét; nemcsak nem hasznos azért az ő jelenléte, hanem káros is, ami következni fog. Tudom, mit mondanak itt a papi rendek pártfogói, tudniillik, hogy azért hasznos az ő jelenléte az ország gyűlésében, mert a hitnek dolgaira vigyáznak, tudom, hogy ezt mondják, mert mást nem is mondhatnak, de erre már az első szakaszban is meg van feelve. Vajha az ne lett volna oka, és most sem volna jelenlételének! és inkább józan okoskodással, inkább nyájaskodással, inkább szelidséggel viselt volna gondot az anyaszentegyházra, mint az ország gyűlésében számtalanszor kiujított visszavonásokkal, bizonyára a magyar katolika anyaszentegyház is jobban virágzana, és az atyafi-szeretet is mélyebb gyökereket vert volna szívünkben. Honnan kerekedett valaha az atyafiaknak vérontása? az egymás szemkivágása? tudniillik... ezt parancsolta az isten az apostoloknak! De ha ez lehetett is valaha némünemű gyáva ok, nem lehet már tovább; mert felséges fejedelmünknek fentálló és előre vizsgáló szemei és bennünket kegyesen szerető szíve meggátolta már ezen undokságnak, mely nemzetünket annyira megvesztegette, sikerét, öszvé vagyunk oly erős láncokkal kötve, melyek bennünket éppen azon visszavonásoktól tiltonak, melyekkel egyedül a papi rend kedvéért édes atyánkfiaival kimondhatatlan vakságtól viseltetvén, annyi századok alatt vonakodtunk és atyáink véreket ontották.

A jó istennek irgalmazó lelke nem nézhette tovább veszedelmünket, nem szívelhette tovább pusztulásunkat, magyarokká tett ismét bennünket és atyafiakká. Lesz, már lesz valahára országgyűlése, amely a religiónak keserű poharát meg nem kóstolja, mert Leopold uralkodása alatt magyarok vagyunk ismét, vérek és hazafiak, nem pedig pápisták, nem kálvinisták, nem luteránusok. Nem kell ezentúl a hit dolgait vigyázó istrázsákat állítanunk, tudjuk azok nélkül is, mivel tartozunk az Istennek, mivel királyunknak, országunknak, atyánkfiainknak, és vajha ez utolsót hamarabb megtanultuk volna!! Így lévén tehát a dolog, méltán elmerem mondani, hogy a papi rendnek az ország gyűlésében létele éppen nem hasznos.

PARAGRAFUS 5.

Ötödször. Nemcsak hasznos a papi rendnek az országgyűlésében való létele, hanem káros is, és pedig káros az országra nézve, és káros az anyaszentegyház részére; hogy az elsőre nézve káros, világosabb a napfénynél, de a másokra sem kell a szomszédba menni példáért. Tele van édes hazánk mind a kétfélvel, siratja máig is régi példákat, a mostani üdöt sajnálja. Mit monduk a mostani ország gyűlésének a folyamatjáról, ha abba mindjárt eleinte a religió dolga be nem jött volna? avagy az iránt, valamint teljes igyekezettel monduk az akkor önként magát ajánló szerencsérül? Mely szépen, mely röviden, mely végre zűrzavar nélkül lett volna vége dolgainknak, mely szerencsés állapotja országunknak, csendes és örvendetes nyugodalma királyunknak. Akkor, akkor mondhattuk volna bezzeg azt, amit valaha: Extra Hungariam non est vita. (Magyarországon kívül élet nincsen) De — oh pap!! — oh religió!!! Hogy az anyaszentegyháznak is ártalmára van, azok legjobban tudják, akik odahaza ügyes-bajos egyházi dolgokat nem végezhetvén, a sok hiábavaló fáradságok után abbahagyják és az anyaszentegyházhoz való tiszteletek egészen meghidegszik és hideg pápistákká lesznek. Pásztorok a papok, akiknek juhait annyi üdöre veszedelem nélkül elhagyni nem lehet. — Azért méltán mondhatom ismét, hogy a papi rendnek az ország gyűlésében helyének nem kellene lenni.

PARAGRAFUS 6.

Hatodszor. Hogy a papi rendnek az ország gyűlésében helye van, magának illetlenségére sőt gyaláztatjára vagy. — Ezt hogy megmutassam, engedelmet kérek a papi rendtől, hogy az igazat kimondhassam, és ezért ne kárhoztasson. — Azt mondom azért, hogy mivel a papi rend (valamint ez ország gyűlés alatt tapasztaltuk) az ország hasznára igen keveset szól, és éppen csak midőn ez a szó: religió vagy klérus fordul elő, zendülnek meg a harangok, jobb volna ott sem volna, mert ha ott nem volna, legalább hazafiságokról tisztábban gondolhatnánk, valamint én enekelőtte gondolkodtam és el nem árulnák magokat azzal, hogy nem a hazának hasznát, hanem a konyhájoknak bővségét zaklatják; megmutatni pedig azt, hogy valaki nagyobb konyhagazda mint hazafi, főképpen az ország gyűlésében, valóságos gyalázat, tehát senki nem kételkedhetik, hogy a papi rend jelenléte magának gyaláztatjára van. — De többet mondok:

PARAGRAFUS 7.

Hetedszer és utóljára, veszedelmes; soha addig csendes ország gyűlését ne is reméljünk, míg vagy ez a szó: religió, vagy ez: klérus, vagy mind a kettő, a gyűlésekből ki nem záratnak, vagy legalább meg nem zaboláztatnak, mindenkor lószórszálon fejünk felett csügg addig a hegyes pajzs, melynek leszakadásától méltán félhetünk. Ezt ha meg nem lehetne mutatni, szerencsésebbek volnánk, fényesebb volna hazánk. De óh fájdalom! Hány ország gyűlései voltak már, melyeknek éppen azért volt szerencsétlen folyamatjuk, mert ez efféle dolgok voltak veszedelmére! Remélhetjük tehát, hogy valahára vége lesz a veszedelemnek? Az okoskodás azt mondja: soha sem, mégcsak a religió szabad szárnyon jár az ország gyűlésében, mert mindaddig tapasztalni fogunk oly eszközöket, melyek ha mindjárt el nem emészthetik is, legalább megakadályozhatják vagy hátráltatni fogják igyekezetünket. Félő! mert annyiszor megégetett már, és kínos tűznek füstje szerencsés életünket boldogtalanul annyiszor megfojtotta. — Oh boldogtalan édes hazánk! aki azért nevelsz bennünket, hogy boldogokká tegyél; és azért nem vagyunk boldogok, mert

boldogtalanságunknak okát vidám szemmel nézzük!! Valamint tehát eddig, ezután is mindenkor félhetünk az annyiszor fellobbant tüztől, melynek eredetét hacsak félig behúnyott szemmel nézzük is, méltán bezárhatjuk, hogy a papi rendnek jelenléte az ország gyűlésében mindenkor veszedelmes volt, az is lesz. — Tehát ezen papi juss becsúszott jus, ha célja ellen van eredetes létének, ha szükségtelen, haszontalan, sőt káros, magának gyaláztatós, az országnak veszedelmes, kicsavarja ismét belőlem a hazafiúság azon vélekedésemet, hogy a magyarországi papi rendnek az ország gyűlésében helyének lenni nem kellene.

Jegyzés:

*Én keveset szóltam, keveset mert szólni kellett.
Szólj keveset, nagy szív vesz ki belőle sokat.
Legyen elég ez most, másszor többekre megyünk ki.
Hogyha fog e céloom tetszeni, nekem elég.
Nagy hazafi! kérlek, vedd fel munkámat, az ország
Mert másképp, hadd el, boldog üdöre nem ér.*

Pest, 1791.

Ez az eredeti szöveg minden kétséget kizárva tükrözi egy magyar hazafissággal töltött lélek meggondolásait és a problémák vizsgálatával kiutat keres az akkori idők reménytelennek látszó helyzetéből mondhatnám úgyis, hogy igen nagy bátorsággal, mert az akkori időkben az ilyen természetű írásokért bizony komoly börtönbüntetés járt, tekintve, hogy lelkiismereti és szólásszabadságról nemigen lehetett beszélni a mai értelmezések szerint az akkori időkben.

Kétségtelen, hogy az előbb idézett kiadványban kellett, hogy alap és indítók legyen különösen akkor, ha azt nézzük, hogy Magyarországon az akkori időkben nem volt könnyű nyomdát találni egy ilyen irat kinyomására, így valaki, aki ennyi fáradságot és veszélyt mind leküzdve, e feladatra vállalkozott, akkor joggal feltételezhetjük, hogy jogos és alaposan alátámasztott okai lehetnek a mondanivalójának.

Sajnos az irat kiadójának neve mind a mai napig az ismeretlenségben maradt, de a szöveg alapján feltételezhető, hogy a prob-

lémákat igen jól ismerte, azok megoldását tisztán látta, tehát valahol a „tűz körül” vagyis az akkori országgyűlés tagjai közül kerülhetett ki.

A helyzet igazi valóságát kiemeli az a tény, hogy külföldön is látták, hogy az Egyház mennyire elnyomta a nemzetet, például annak irodalmát és nyelvét. Ezekről az időkről, „Strange facts about the Bible” (Furcsa tények a Bibliáról) c. művében írja Webb Garrison:

„Bibliai szövegek iránti tisztelet a századok folyamán olyanira elnyomott minden másfajta beszédet és stílust, valamint minden más írásformát, hogy az a magyar nyelvet teljesen kizárta, visszafejlesztette és minden eszközzel a kifejlődését megakadályozta. A katolikus hivatalnokok akik betelepedtek Magyarországra a korai XI. században, az Egyháznak abszolút politikai jogokat és kiváltságokat, korlátlan hatalmat biztosítottak a magyarok felett. Hivatalos nyelvvé tették a latint, a királyi udvarban, a középiskolákban sőt még a legalacsonyabbfokú istentiszteleti szertartásokat is latinul végezték. Mivel latin volt a tanultabb, műveltebb osztályok nyelve, igen kevés a kiemelkedő magyar nyelvű irodalmi alkotás egészen a XVIII. század végéig. A „nyelvek története” c. munkájában írja, Mario Pei, hogy a magyaroknál a latin nyelv használatát annyira ráerőszakolták a népre, hogy magyarul írott szöveg sok esetben még halálbüntetést is vont maga után Magyarországon. Így nagyon kevés eredeti, magyar nyelven írott szövegek maradtak meg, hanem jobbra a generációról-generációra élőszóval átadott hagyományokból alakulhatott ki csak, a magyar nyelv saját hazájában és emelkedhetett nemzeti nyelvvé a magyar, az 1807-től 1830-ig terjedő időszakban.” Ennek ellenére A. C. Macartney elmarasztalt bennünket számos művében, mert hazánkban bevezettük, azaz hivatalos nyelvvé tettük a saját nyelvünket és ezt, mint „erőszakos magyarosítást” tárja olvasói elé. De a „tárgyilagos” Macartney szemzögéből úgy látszik, hogy a Skótok elangolosítása, a skótok

eredeti nyelvének jóformán teljes kiirtása nem jutott eszébe mikor ezeket írta velünk kapcsolatban.)

A nemzeti szabadságvágy gondolata szunnyadó parázként, de ott égett a lelkek mélyén és a tizenkilencedik század közepének általános európai forradalmi hullámai kellettek hozzá, hogy az ismét égő lánggá újuljon az 1848-as nemzeti forradalom és szabadságharc kirobbanásával.

A 48-as szabadságharcot megelőző években az un. Szt. István-i örökség, telepítési politika, egy több nemzetből álló ország, melynek polgárai jóformán mindenhova el vannak kötelezve, kivéve egy egységes magyar nemzeti szellem kialakításának érdekeihez, egy oly furcsa és minden képzeletet felülmúló állapotok közé sodorta hazánkat, hogy szinte csodaszámba vehető az a tény, amikor elrendelik, hogy Magyarország hivatalos nyelve, a holt latin és német helyett a magyar lesz.

Vérzivataros európai történelmünknek ez a szakasza, mely Majténytől a Nemzeti Múzeum lépcsőjén elhangzott „Talpra magyar”-ig terjed, igen különös, és nemzeti szempontból rendkívül értékes számunkra. Ez alatt az időszak alatt termelődik ki, a német elnyomás ellenére a nemzeti irodalmunk, zenénk, nemzeti kultúránk és nemzeti önérzetünknek az a képviselő gárdája, melyekhez hasonlót egyetlen más korszak, történelmünk folyamán nem volt képes produkálni mind a mai napig.

Ezen korszak írói, politikusai a lehető legrosszabb körülmények között ébresztik fel a nemzet öntudatát és lobbantják lángra 48-ban, lelke mélyén szunnyadó szabadságvágyat. A nehéz helyzetüket még fokozta az a belső széttagolettség, mely az egyes csoportok (szándékosan nem akarom itt a mai divatos „osztály” jelzőt használni) apró kicsinyes kiváltságaikat féltve mindig abba az irányba hajoltak, ahol ezeket a lényegében jelentéktelennek minősülő kiváltságaikat biztosítva látták.

E kötet elején idézett pár sor, Eötvös József művéből, melyet 1847-ben adtak ki először, élő elevenséggel mutatott rá nemzetiségi felépítésünkre, de azt 1514-re vonatkoztatva, azaz még a Mohácsi-vész előtti idők alapján kívánta saját korát bemutatni az olvasóinak, mely könyvében 1847-re a helyzet annyival rosszab-

bodott, hogy a nemzet teljesen ki volt szolgáltatva a német önkényuralomnak.

A belső széttagoeltság és a belső reformproblémák okozták azonban a legnagyobb bajt. Ezen korszak íróiról, költőiről sajnos ebben a munkában megemlékezni, hely szűke miatt nem tudok, de hadd említsem meg egyiket a sok közül, talán a legnagyobbikat — anélkül, hogy a többi érdemeit lekicsinyelném. Még a második világháború előtt felnőtt generáció sem tud sokat Kisfaludy Sándor-ról, csak annyit, hogy egy magyar költő volt. Esetleg azt, hogy mikor született és mikor halt meg. De vajjon a háború előtti időszakban vagy a Monarchia idején időszerű volt-e kimondott németellenessége? Vagy ma Magyarországon időszerű-e abszolút tiszta magyarságtudatra nevelő irodalma?

Sümegeen született 1772. szeptember 27-én, meghalt ugyanott 1844. október 28-án. Bécsben a magyar testőrségnél szolgált és ez alatt az idő alatt irodalmi tanulmányokat folytatott. 1797-ben a testőrségtől megvált és a császári hadseregben szolgált, míg 1800-ban Milánó ostrománál francia fogságba kerül. Draguignanban megismerkedik egy művelt francia lánnyal D'Esclapon Karolinával, aki a francia irodalom és költészet remekeivel ismerteti meg. A fogságból kiszabadulva a rajnamenti harcokban is részt vett, majd 1800 elején visszatér Magyarországra és feleségül vette Szegedy Rózát. 1801-ben jelenik meg első verses kötete „Himfy szerelmei” címen. A második világháború előtti időkben csak úgy emlékeznek meg róla, mint:

„A lírai ciklussá fűzött verseit — melyeket az un. Himfy strófában írt — különösen az első részt, óriási tetszés kísérette: ennyi szerelmes verset még nem olvasott a magyar közönség egy kötetben. — Életfelfogása, költői gyakorlata, helyzete, a dunántúli hagyománymentő, nemesi világnézetet képviselő költők fejévé tette. Így jutott többször összeütközésbe Kazinczyval is. 1844-ben halt meg a nemesi rend utolsó nagy és jellegzetes költője.”

Írják róla a háború előtti időkben. Ezzel ellentétben a „Hattyúdal” c. versében, nem a „nemesi rend szerelmes verseket író költőjét” látjuk, hanem egészen mást:

... Fájt lelkennek, folyvást látnom,
A magyar mint tünedez
nyelvével és ruhájával; —
S a német mint fejledez.
Fájt hallanom, magyarokban
Magyar hang mint némul el;
S magyar is, ha szólíttaték,
Dívat, németül felel...
Fájt látnom, mely igen könnyen
Lőn németté sok magyar,
S magyar lenni, mint szűnt meg már
Az elfajúlt felsőbb kar...
... De még inkább fájt, látnom ezt
Nemzetem nőnemében...
Sebesebben korcsúlának,
Mint a nemzet fiait,
Nemzetiség tagadásban,
Nyelv s összokás-hagyásban,
Annyira, hogy büszkélkedtek
Magyarul nem tudásban...
Nem volt magyar haza s nemzet
Már nő agyvelőben;
Nem magyar szív a kebelben;
Nem magyar tej emlőben,
Hogy anyából gyermekekbe
Magyar ósvér ömlene,
És az anyja ajkairól
Magyar hangzat fejlene...
S én, még alig pelyhesedő
Bölcselkedést tanuló,
Látván, miként válik rendben
Nőkből nemzet-áruló,
Az isteni gondviselés
Íránt majd majd bóduló, —
Én valék korcsult Pozsonyban
A legbúsabb búsuló...
Rögös, gúnyos és lenézett
Volt az író pályája,

Olvasatlan, jutalmatlan
Magyar író munkája;
Pénzvesztett könyvkiadó,
Mert olvasót nem nyere;
S annak éhen veszés sorsa,
Kinek ez volt kenyere.
Mind e mellett reményt nyújtott
Nekem azon sejtelem,
Hogy ha bennem gerjedhetett
Vonzalom és érzelem
Minden iránt, mit magyar szív
S rokon kebel érezhet:
Hát lehet még több magyar is
Ki velem megegyezhet.
És vágy gyúladt keblemben
A nemzethez szólani,
És megrázní, ébredjen fel
Sorsot jobbat váltani...
Meggyőződve lévén arról:
Ha erről nem tehetünk,
Sem magyarok, sem szabadok
Sokáig nem lehetünk...
Élni volt hát feltételem,
Nemzetemnek, hazámnak,
Kellően s gyorsan míg megkondul
Harangja végóránknak...
Ámde, miként? — volt a kérdés.
Mi az, min most búsan agg
A hazámban minden igaz
Hazafi és nemzettag?
Az a nemzet korcsúlása,
Nemzetiség fogyása,
Magyar nyelvnek némülása,
És léleknek múlása.
Mert a nemrég fellobbant tűz
Szalmatűz volt, s hamar fűlt,
S utána a már rég korcsúlt
Még bujában elfajult...

Ezt gondolva meggyőződtem:
Hogy ki úgy tud szólni
Magyar szívhez, magyar vérhez,
Hogy szava visszhangzani
Pendüljön rokon érzettől
Kebelben, agyvelőben:
A magyarnak legüdvösben
Az szolgál ez időben...
S irám Himfy szerelmeit
Déli ég s nép lángjával
Őskeleti természetben,
Magyar kebel bújával,
Hazám édes emlékeivel,
Elmémben és keblemben,
Kívánataim ostromában,
Égő sebbel lelkemben.

Tehát e „szerelmes” költő lelke mélyén valójában az igaz hazafiság tüze lángolt, csupán a módozatokat kereste, hogy az adott körülmények között nemzetéhez szóljon. Ilyenek még más versei is, mint például a „Regék a magyar előidőből”, Csobáncz, Tátika, Somlyó, Dobozy Mihály és hitvese, a Szentmihályhegyi remete, a megbosszúlt hitszegő, Gyula szerelme és más hasonló történelmi drámák.

Írásainak hatása valóban lángragyújtotta a kebleket és bátorító hatást gyakorolt a többi addig néma költőre is. Így szólal meg Kisfaludy hatására újra Virág Benedek, maj Révai Miklós is, Csokonay Vitéz Mihály, Kis János és a keserű fogság nyomorúságát feledve lánggra kap újra Kazinczy Ferencz is.

De talán pillantsunk vissza saját korára és ismét térjünk vissza Horváth Mihályhoz, ki a következőket írta Kisfaludyról:

„— A költő remekül oldá meg a feladatot, s teljesen elérte a kitűzött magas célt: költészetének hatása oly nagy, oly általános lett, hogy Kisfaludy Sándort méltán az első nemzeti költőnek nevezhetjük. E dalok, e regék egytől egyig — melyekben a jellemek, érzelmek, az uralkodó indokok, őseinknek egész házi s népi élete, kifejezés, oly igen honias, s

maga a nyelv is oly jellemzetes és összeolvadó a magyarság lényegével, — mindjárt megjelenésük után oly annyira kedvenceivé lőnek a magyar közönségnek, hogy ez azokat szelvényben könyv nélkül szavalá s éneklé. Hatásuknak titka nem csak az érzelem lobogó tüzeiben, s a képzelet élénkségében és rendkívüli változatosságában; nem csak az élénk, erőteljes előadásában, a verselés kellemes könnyűségében, s az általában új, szokatlan nyelv gazdagságában és választékosságában, szóval, a műnek belső becsében, hanem abban is rejlik, hogy azok lényegileg magyarok, hogy a költő ihlettségének egyik fő forrása, műzsájának egyik fő tényezője a nemzetiség. (és itt a magyarázata annak, hogy Kisfaludy ma nem téma Magyarországon, szerző.) A történelmi reminiscenciák beszövése; a, bár óvatos, vonatkozások a dicső múlt kor után a szomorú jelenre, oly bánatos hűrokat érintenek a keblekben, hogy hangjokra könny fakadozék a honfi és honleány szemében.. Kisfaludy Sándor műveinek fényes sikere, — felbátoríták a megfélemlítő rendszer alatt elnémult régibb írókat is, és mellettök az ifjabb nemzedékből új erőket is ösztönzének az irodalmi munkásainak sorába állani.”

Ezek alapján a Petőfi géniuszt immárom egy jól megalapozott talajon kezdetet kivirágozni.

Horváth Mihály jellemzése alapján tehát nem egy „osztály” költő képviselőjét látjuk, mint ahogy azt az előbb leírtak alapján vázolták, hanem egy olyan lélek megnyilvánulását, ki hazáját, nemzetét és annak minden tagját „osztályhelyzetre” való tekintet nélkül, a nemzeti egység és összefogás gondolatának jegyében igyekszik a nemzeti szabadság érdekében hazafias érzelmekre buzdítani, a közös nagy haza, idegen uralom alóli felszabadításának érdekében. Tekintettel arra, hogy Horváth Mihály kortársa volt Kisfaludynak, részemről hitelesebbnek tudom elfogadni a véleményét, mint a későbbi Monarchista vagy németbarát vagy a mai „kulturális” irányzatok véleményalkotóinak, mert maguk a Kisfaludy művek is alátámasztják Horváth Mihály véleményének igazságosságát, megalapozottságát.

Történelmi törvényszerűség az, hogy egy nemzet szabadságtörekvése, függetlenségi harca, nem valósítható meg a meglévő

társadalmi rend, vagyis a nemzetet elnyomó, idegen uralom által kezben és jólétben tartott adminisztrátorok, az idegen uralom kiszolgálóinak felszámolása nélkül. Ez a folyamat lehet egy hosszútávú reformtörekvés un. alkotmányos keretek közötti átforgalmazása a belső társadalmi rendnek, mely belső átalakulást lassan ugyan, de eredményez bizonyos lehetőségeket, az ország függőségi viszonyának a csökkentésében is. A másik forma a robbanásszerű kitörése az elfojtott indulatoknak, amely a belső átalakulást forradalommal kezdi, mely átalakulást nemzeti szabadságharcra. Majténytől 1848. március 15-ig, hazánkban megindultak az un. reformtörekvések, melyek elsősorban a belső helyzetet akartak változtatni azért, hogy egy lehetőleg egyesített nemzettel harcoljon a nemzet, az idegen uralom felszámolásáért, ill. annak megszüntetéséért. A Habsburg uralkodóknak egyáltalán nem volt célja a belső reformtörekvések elősegítése, az egyre bonyolultabbá váló nemzetiségi kérdések megoldása Magyarországon, mert tisztában voltak azzal a ténnyel, hogy a viszonyok rendezése saját hatalmi gyengülésüket is előidézi. A francia forradalom, mely kiméltelenül gyökerestől irtotta nemcsak az idegen, de a saját arisztokráciáját is, megrettentette a Habsburg házat. 1812 után már országgyűlést sem hívnak össze Magyarországon attól való féltelmükben, hogy az országgyűlések Magyarországon „a forradalom melegágyai” és minden igyekezetükkel arra törekednek, hogy a belső reformtörekvéseket is felszámolják és minden további fejlődést megakadályozzanak. E korszakra jellemzők az alábbi állapotok:

„— E senyvesztő, régi viszonyokhoz pedig a múlt század végső tizede óta még újak is járulának, melyek a II. József halála után oly nagy reményekre jogosító átalakulást mindjárt kezdetében megakadályozták. — A megrettent udvar és kormány, a világot sarkaiból kiforgató eszmék ellen harcra kelve, az ellenkező végletekbe rohant: minden újításnak és reformnak, minden természetszerű fejleménynek is, mely a szabadság s alkotmányosság ügyét gyarapíthatná, ellenségévé lett. Sőt, az oly rettenetes kísérlettel járó népszabadsági eszmék terjedésének lehetőleg elejét veendő, az országot a külföldtől amennyire csak lehetett elzárta, a kül-

földdel minden szellemi közlekedést meggátolt, s a szellem szabadabb mozgását benn is lenyűgözte; és ekképen az elzárás és cenzura, a köznevelés módfeletti korlátozása s az egyesülési jog megtagadása által, a nemzetet mély tudatlanságra, szellemi pangásra s tétlenségre kárhoztatta.

E reactionarius megállapodás azonban a nemzeti élet fejlődésében nem egyedül a kormány műve volt; a nemesség egy részét is lehet amiatt vádolni. A főnemesség, majdnem kivétel nélkül, hasonlóképp mint a kormány, megrémülvén a forradalomtól és a demokratika eszméitől, nem kevesebb idegenséget tanúsítanak az újításokkal, s a kormánnyal keztfogva gátolták a reformokat. A nemesség sorában másokat, kiváltságaik elfogult bálványozása, a szűkeblű önzés, a hagyományos előítéletek, a saját valódi javát be nem látó értelmetlenség s tudatlanság, és az abból eredt féltékeny, makacs mozdulatlanság tőnek elleneivé a kor igényelte haladásnak.

E kettő reakciós sziklái törtek meg mind ama javítások s reformok, melyeket az értelmesebb s önzetlenebb hazafiak a század első tizedében lefolyt országgyűléseken szőnyegre hoztak vala. Utóbb aztán a nemesség, habár annak minden felekezetei akarták volna is, semmi módon sem indíthatná meg többé az alkalmas időben maga által is mellőzött reformokat; mert a kormány, mely a kedvező körülményeket kényuralmának gyarapítására mindkép ügyek-zett felhasználni, mivel e törekvésében a nemesség részéről hajthatatlan ellenzésre talált, a nemzetet még az alkalomtól is megfosztá, melyben elavult állapotait törvényes úton megújíthatná, hiányait pótolhatná, s a kor kívánalmi szerint fejthetné ki vagy módosíthatná ősi intézményeit.”
(1812 után) (Horváth Mihály feljegyzéseiből)

De éppen ezek a körülmények termelték ki ebben a korban költői nagyságainkat és példanélkül álló politikusainkat.

S ezen idők magyar politikusi halált megvető bátorsággal küzdöttek a nemzet öntudatának felébresztéséért, lankadatlan szorgalmukkal, minden energiájukkal készítették elő a magyar történelem egyik legdicsebb szabadságharcának a szellemi tala-

ját. Nem mintha nem volna más személyiség akiről megemlékeztek ezeket az időket illetően, de ismét vissza kell térjek a már egy korábbi fejezetben tárgyalt Wesselényinkre, akit, mint már írtam kizárólag, mint „árvízi hajóst” ismerünk, de valóságos nagyságát és értékét valahogy az eddigi történetírások elsikkasztották tőlünk, annyi sok más nagyszerű magyar tetteinek megismertetésével együtt. Wesselényi politikai nagysága nemcsak abban nyilvánul meg, hogy „lázított és uszított a császári ház ellen” mint ahogy a bécsi titkosrendőrség jelentései szólnak róla, hanem tisztán látta legeggetőbb belső problémáinkat, a jobbágykérdést, a nemzetiségi kérdést és ezen problémák megoldására olyan széleskörű perspektívákkal rendelkező javaslatokat dolgozott ki, melyek még ma is, egy új Európa-rendezésnél megállnák helyüket. Talán Wesselényi a kimagasló példája annak a történelmi törvényszerűség megszemélyesítésének, mely egy ideig képes a reform törekvések békés úton történő kivitelezésére, hajlandó tűrni és szenvedni a problémák békés megoldásáért, de előbb-utóbb kitör belőle az a természetes emberi ösztönszerűség, mely megérleli benne azt az alapvető, törvényszerűségi tudatot, hogy erőszakkal szemben, csak erőszakkal lehet sikereket elérni. Így türelme fogytán válik meg Széchenyitől és csatlakozik a radikális Kossuthhoz.

Mint már azt több ízben említettem, sajnos Wesselényit e hálátlan utókor nem értékelte kellőképpen, mert példája, sajnos mind a mai napig „káros”-nak minősül az elnyomó rendszerek szemében.

„— Wesselényi maga Nopcsa Elek országos elnököt ostromlá az országgyűlés megtartása végett. De Nopcsa, a főherceg meghagyása szerint, azt mind továbbra halogatá.”

Wesselényi további állandó erőlködésének eredményeként, végre 1835. február 6-án, meghirdetik Kolozsváron az országgyűlés megtartását.

A gyűlés végre megnyitott, s Wesselényi szót kérvén, a könyomda elzárását s a nemzetnek ebből származott újabb sérelmét, az országgyűlés megaláztatását, a kormány kény-

uralmát, a sajtószabadság önkényes elnyomásának káros következményeit szokott ékesszólásával ábrázoló”

„— beszédében a főherczeg megjelenése által szakasztott félbe, — Ezekután egy királyi leirat olvastatott fel, melyben a rendek szigorúan megbíráltattak, s tudokra adatott, hogy az országgyűlés ezennel feloszlattatik, az alkotmány felfüggesztetvén, minden hatalom a főherczeg királyi biztos kezébe adatott.

— Az ellenzéknek egyáltalán nem volt oka búsulni, hogy az országgyűlés ily véget ért, — de mégsem maradt üdves eredmény nélkül, mert, mi Erdélyben fő szükség vala, tetemesen gyarapította az alkotmányos szellemet.”

(Horváth Mihály)

A továbbiakban így ír Horváth Mihály Wesselényi tetteiről és helyzetéről:

„Wesselényi könyomdájának ügye semmi befolyással nem volt ugyan az országgyűlés feloszlására, mert az ezt megrendelő királyi leirat már azon napon ki volt adva, melyen Wesselényi naplójának első ívét az országgyűlésnek bemutatta s nyomdáját felajánlotta. Előbb pedig nem volt tudomása a kormánynak arról, mert azt ő oly titokban készítette elő, hogy az országgyűlés maga is meglepetett a bemutatott napló által. Az eseménynek mindazáltal nagyon örült a kormány: ez új érvet adott a kezébe, az országgyűlést a túlzás vádja alá temetheti s Wesselényit sújthatni, ki kétségkívül fő ápolója volt a gyűlés folytatában kifejlett rideg ellenzéki szellemnek; beszédeiben pedig a kormány eljárását legkiméletlenebbül ostromozá. A kormány már 1831-ben is, midőn a katonafogdosásnak ellenszegült, fellépni akart volt ellene, s miként naplójában Kőlcsey tudósít. a hadi kormány már akkor is parancsot vett ellene, elfogatása iránt; miről Ő egy névtelen baráti levélben értesülvén, Erdély megyéinél, úgy Szatmárban és Borsodban is, bizonyos pecsételt irományt tett le, mely esetét a hazafiak előtt felfejtse, s a rajta elkövetett igazságtalanságnak emlékü

szolgáljon. A zivatar akkor elvonult feje felől, mivel a katonafogdosás ellen több megye is tiltakozott. Most azonban, úgylátszik, eléri a veszély. S valóban azonnal a rendek szétoszlása után szárnyalt is híre, hogy a főherczeg királyi biztos őt többekkel együtt elfogatni szándékozik. Wesselényi mindemellett sem sietett a veszély elől; sőt bevárva, ha fog-e személye ellen valamely erőszak megkísértetni, délután az utcákat végigjárta, barátaitól elbúcsúzott s csak este távozott Kolozsvárról Pozsony felé, hogy ott, mint felső házi tag folytassa működését.” —

Wesselényi tehát nem ijedt meg az uralkodóháztól sem annak hatalmától, hanem félelmet nem ismerve harcolt nemzeti függetlenségünkért. Lásd: A két Wesselényiről, idős és ifjabb Miklósról, apáról és fiúról, regényszerűen érdekes, remek jellem s életrajzát b. Kemény Zsigmondtól, a Csengery Antal által kiadott „Magyar szónokok és státusférjak” nagybecsű könyvében, mely annyi adalékot nyújt ezen kori történelmünkhez. (De vajjon ki juthat e könyvhöz ma Budapesten?)

(Annyit meg kell mondjak, hogy Trócsányi Zsolt, írt: Wesselényi Miklós címmel egy alapos tanulmányt 1965-ben, de ez igen alapos munkának az a borzalmas hiányossága, hogy Wesselényit nem a valóságnak megfelelően állítja be, természetesen a mai hazai uralkodó szellem cenzúrájának megfelelően, ahol az igaz hazafisága egyáltalán nincs kihangsúlyozva, mely szellem messze elkerülendő az un. „nemzetközi szocialista” légkörben. Trócsányi mentségére legyen felhozva, hogy Wesselényiről írott munkája, a mai magyarországi adottságok között született meg, de sajnos már ezt is eredménynek kell számítani, hogy ez a munka egyáltalán megjelenhetett, szerző).

Nem volt könnyű dolguk e hazafiaknak egy teljesen széttagolt nemzetet, áthidalhatatlannak látszó nemzetiségi problémáival az osztrák uralkodóház, a magyar főúri rendek cselfogásainak útvesztőjében, az alkotmányosság útvesztőiben egységbetömöríteni, amikor még ott állt a legnagyobb probléma, a vallási megosztottság problémája is, melyet le kellett küzdeni. Az akkori idők un. keresztény felekezetei közötti rivalitás úgy a császári kegyekért, mint saját hitük vagy vallásuk útján való előnyösebb po-

litikai pozíciókért folytatott harca, mégjobban komplikálta a helyzetet és habár esetleg a gazdaságilag egyenlő „osztályba” tartozók meg is egyeztek volna valahogy bizonyos kérdésekben, őket vert közük a felekezeti különbség.

Elkeseredetten írja Széchényi közvetlen a Szabadságharc kitörése előtt a következő sorokat:

„A különféle hitfelekezetek a társadalmi megoszlást még egyes ágaikon is tovább darabolják. Bizonytalannal annyi, de tán több s keserű versengés van pópista és református között, mint gallus és angol között. Sok derék magyar helységnek lakosai, bár egyeseken s karcsún nőttek fel, mint egy fiatal fenyőliget s arcvonásban állásban s mozgásban, oly rokonok és egyenlők, aránylag kis körökben sem alkotnak szívet egy testet s a kereszt, sokszor egy a mennyországba kirekesztő jelképpé alacsonyítatik le. S a kakas a lelki éberség példázója ellenséges bizalmatlanság cégérévé dísztelenítettik. Alig van társaság, egyesület, intézet, mely a felekezeti irigykedés ördögétől ment lenne s már kezdetekor ne rejtené keblén a halál okát. Legyen kihagyva csak egy felekezet, legyen valamely dolog nem születés és hitvallás, hanem tudomány és észbeli tehetség szerint szerkesztve s a siker — úgy itélem — már lehetetlen! Egyesek világosan látják a honnak pirulásokozó alacsony mibenlétét ahhoz képest, ami lehetetlen, de szavai elvesznek a sok oktalan felekezetnek egymást üldöző vad ordításai vagy pedig csak önhaszontleső nyomorúlt rimánkodásai között.

A római klérusról, a görög és protestáns papokról egyetsem szólok, mindenkinek saját ítéletére hagyom, hogy eldöntse vajjon sok részre szakított hazánkban szolgálnak-e összetartó ékkövekül vagy sem? — Ki mer a tiszta lelkiszeretet bátorságával a honi előítéletek seregével szembeszállni s honfitársait éppen ott támadni meg, ahol — mint a nyavalyának a gyökérhelyén — a vágas a legkínzóbb. — Az emberekben fel kell ébreszteni a nemzeti szellemet, népünket fel kell világosítani kötelességeiről és a maga fajiságára és az azzal járó jogokra kell eszméltetni mindenkit!

Lelki erő nélkül nemzet fenn nem maradhat!”

Ilyen zilált és zavaros körülmények között pirkadt ránk 1848 márciusának tizenötödikéje, mely a tetszhalálból felkeltett

s talpraállított egy nemzetet, mely átítatódott korának legmodernebb eszméivel s elragadta Európa forradalmi hangulata a zsarnokság lerázására, nemzeti szabadságának és függetlenségének kivívására.

* * *

Láttam már itt emigrációban egyes Jezsuita keblekből fakadó olyan kitételeket, hogy a március 15-ét, mint nemzeti ünnepet ki kellene hagyni a naptárainkból, mert annak már az elindulása is negatívum volt és a kezdet kezdetén magában hordozta bukásának csiráját. Szerény véleményem szerint, a magyar történelemnek még egy, ehhez hasonló dicsőséges napja aligha akad. Akármilyen legitimista szemszögből is hirdetnek ilyen kitételeket egyesek, ez a nap véglegesen és kitörölhetetlenül benne marad e nemzet szívében és lelkében, míg egy magyar élni fog. Ez a nap hozta meg a magyar jobbágy felszabadulását, közel 900 esztendő nyugati „keresztény” importcikk, a feudalizmus rabságából. Ez a nap az emberi szabadságjogok ünnepnapja marad, mert a nemzetet közel 900 év vallási vaksötétségéből, kivette a modern kor világosságába és e Szabadságharc, bukása ellenére is századokra előre irányt mutatott arra, hogy nincs a földön olyan zsarnoki hatalom, mely legyőzhetetlen lenne, mely zsarnokság elnyomása alól ne lehetne kiutat találni egy nemzetnek, ha annak fiai valóban, egy szívvel — lélekkel, önzetlenül a nemzet javát szolgálják.

AZ V. FEJEZETHEZ FELHASZNÁLT
IRODALOM JEGYZÉKE:

- Acsády Ignác*: A Magyar Birodalom Története (lásd előbbi fejezeteket).
- Horváth Mihály*: Huszonötév Magyarországi Történetéből. Ráth Mór kiadása, Pest, 1868.
- Hóman—Szekfű*: Magyar Történet, Egyetemi Nyomda, Budapest (első kiadás)
- Katolikus Szemle*, Róma 1972.
- Féja Géza*: Visegrádi esték, Szépirodalmi kiadó, Bp. 1974.
- Scheiber Sándor*: Magyarországi zsidó feliratok a III. századtól 1968-ig Budapest, 1960.
- C. A. Macartney*: Hungary and her Successors, Royal Institute of International Affairs 1965, London.
- E. R. Chamberlin*: The Bad Popes, New American Library, 1969, N. Y.
- J. R. Lavreckij*: A Vatikán (ford. Szabó Tamás) Kossuth Kiadó Bp. 1959.
- Leopold von Ranke*: A pápák története, Hungária Kiadó Bp.
- Myran P. Gilmore*: Machiavelli, Washington Square Press. N. Y.
- H. D. M. Spence*: The Church of England, Cassel & Co. London.
- „Tépjétek le a sötétség bilincseit” XVIII. századi magyar röpiratok a feudális Egyházzól, Hungária Kiadó Bp. 1950.
- Webb Garrison*: Strange Facts about the Bible, Arlington Press N.Y.
- Mócsy András*: Pannónia a késői császárkorban, Akadémia Kiadó, Bp. 1974.
- Bóna István*: VII. századi avar települések és Árpád-kori magyar falu Dunaujvárosban, Akadémia Kiadó, Bp. 1973.
- Fehér M. Jenő*: Az Avar kincsek nyomában, Magyar Történelmi Szemle kiadása, Buenos Aires, 1972.
- b. Kemény Zsigmond*: Magyar szónokok és státusférjak, Csenger Antal kiadása, Bp.
- Trócsányi Zsolt*: Wesselényi Miklós, Akadémia Kiadó, Bp. 1965.
- H. Balázs Éva-Makkai László*: Magyarország története a késői feudalizmus korszakában, 1526—1790. Tankönyvkiadó, Bp.
- E. H. Dance*: The Ancient and Mediaeval World, Longmans, Green & Co. Toronto, 1940.